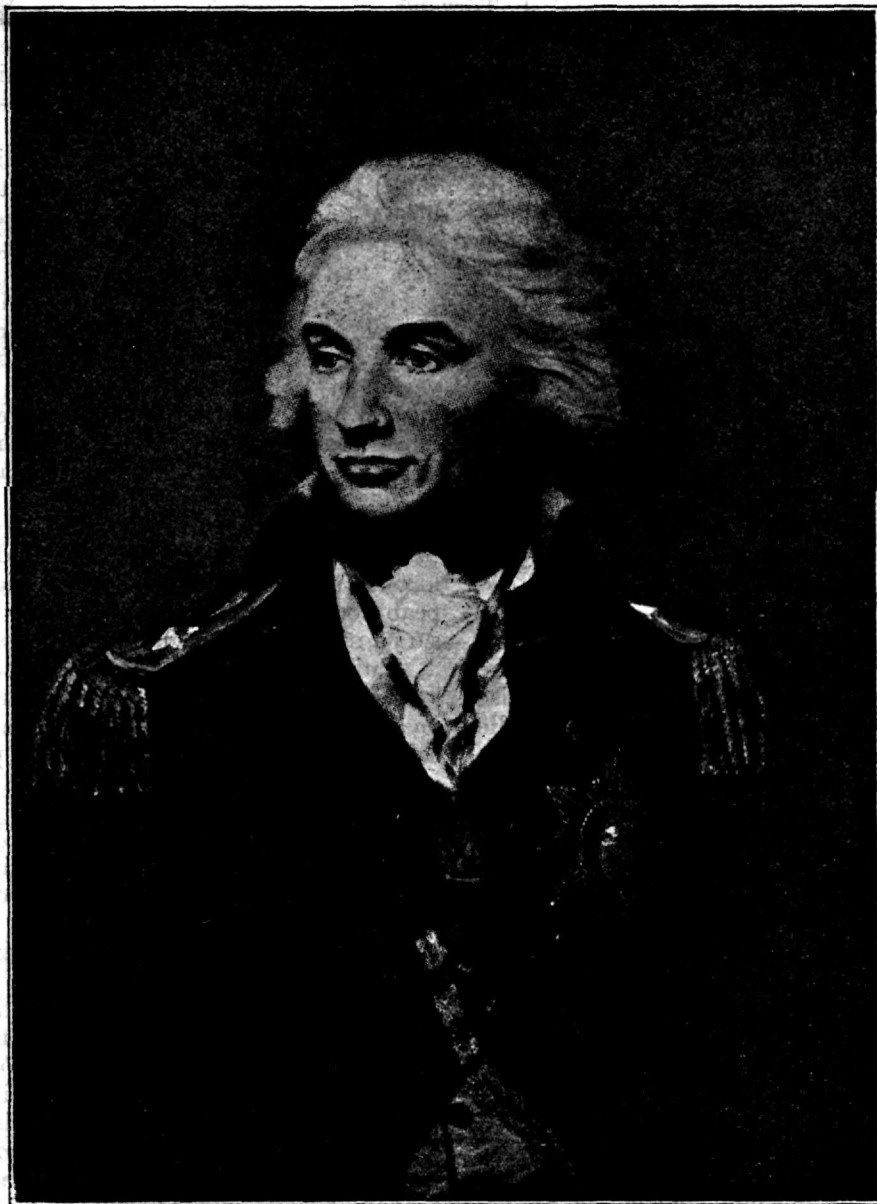

SÕDUR

№ 24/25.

Laupäeval, 12. juunil 1926.

VIII aastakäik.

Admiral Sir Horatio Nelson.

SISUSTIK: J. Tõrvand: Riigikaitse ja eraldi kaitsevägede juhtimise küsimuse ümber. — V. Janitz: Kiri Kindralstaabi ülemale. — H. K.: 125 aasta eest. — A. S.: Uute õppe-metoodide loojatele. — A. Traksmann: „Sõduri“ kaitseks põhjendamata stüdistuste vastu. — R. M.: „Aspirandid aiavilja kasvatamas. — E. Laaman: Vene interventsiiooni kokkulangemine. — E.: Üleriiklised sõjaväe ratsavõistlused ja mängud 5. ja 6. juunil 1926. Tallinnas. — A. T.: Koolide võimlemispeo puhul. — H.-g.: Koostöö jalaväe ja lennuki vahel. — H. M.-n.: Punaväe osad eesti enamlastest Vene kodusõjas. — Kaitseväe elu. — Sport kaitseväes. — Kroonika.

Riigikaitse ja eraldi kaitsevägede rahuaegse juhtimise küsimuse ümber.

J. Tõrvand.

Asjalik ja fakte õigesti käsitlev mõtete vahetamine on väga tähtis, kui soovime õigele teele jõuda mõne küsimuse otsustamise juures. Iga kainelt mõtleja kodanik vist peab tõsiselt võtma meie riigikaitse küsimust, mille tõttu mõtete vahetamine selles küsimuses on iseäranis tarvilik. Selles küsimuses on tarvis leida sarnane otsus, mis lubab kogu riigikaitse hoone ehitada kindlale alusmüürile, mitte liivale, mida meie omad poliitilised „tuuled ja veed“ kergesti laiali võivad kanda.

Juba see fakt, et minu poolt kokku seatud „riigikaitse rahuaegse juhtimise seaduse“ kava oli esitatud kolmes variandis, näitab, et enne seaduse maksmapanemist on vajalik mõtete vahetus: ühe ja sama olukorra hindamised võivad olla üksteisele hoopis vastupidised.

Uute riigikaitse ja kaitsevägede juhtimise seaduste kavade põhimõtteid on arvustuse alla võtnud meie poliitiline ajakirjandus ja ka „Sõdur“. On tekkinud rida küsimusi, millele kohta olgu osaliseks selgitamiseks alljärgnevad read.

Kõige pealt ei olevat selge uue seaduse ulatus: kas ainult kaitsevägede juhtimise seadus või riigikaitse juhtimise seadus. Selle juures kaheldakse, kas on põhjust ühes ja samas seaduses puudutada Vabariigi Valitsuse ja sõjaministeeriumi ülesandeid. Püütakse tõendada, et Vabariigi Valitsuse ülesanded riigikaitse juhtimise alal peaksid aset leidma üldises „valitsuse seaduses“ (teda ei ole veel ja teadmata on, millal maksmata hakkab) ja et kui Vabariigi Valitsuse ülesanded riigikaitse alal on loetletud samas seaduses kus ka sõjaministeeriumi omad, siis järelikult peaks ka teiste ministeeriumide seadustes leiduma Vabariigi Valitsuse ülesanded. See ei olevat aga otsustarbekohane, sest ministeeriumid võivad kaduda ja tekkida, kuna seadused jääksid.

Jättes kõrvale küsimuse, mis peab aset leidma teiste ministeeriumide seadustes, vaatleme lähemalt riigikaitse küsimust üldises ulatuses ja eraldi sõjaministeeriumi ülesannete kohaselt.

Põhiseadus kriipsutab alla riigikaitse küsimuse tähtsust, pühendades riigikaitsele oma-

ette peatüki (pt. VIII), kuna teised Vabariigi Valitsuse ülesanded („teiste“ ministeeriumide aladel) on lühidalt väljendatud ühes §-is (§ 60). Juba see asjaolu näitab, et ei saa kõiki valitsemise funktsioone mõtta ühe ja ainult teoreetilise mõõdupuuga: kaaluvam peab olema küsimuse praktiline külg; iseäranis siis, kui pole kindlaid väljavaateid selleks, et lähemal ajal tõesti ilmub üldine „valitsemise seadus“. Minu teada pole veel lõpulikult välja kujunenud, mis põhimõtete järele luuakse meie valitsemise kõrgem aparaat; samuti pole veel asutud „valitsemise seaduse“ väljatöötamisele, mille tõttu puudub ülevaade, mil kujul selles seaduses võiks vormuleerida Vabariigi Valitsuse ülesandeid riigikaitse alal. Siia juure võib lisada, et see komisjon, kes on üles märkinud valitsemise aparaadi korraldamise peajooned, pole sugugi puudutanud riigikaitse küsimust, lugedes vist, et kogu riigikaitse ala peab koondatud olema seadustesse, mis seotud sõjaministeeriumi tööalaga.

Kui ministeeriumide korraldusseadus niipea veel ei ilmu, võime öelda, et see hea pole, — on ju Vabariigil juba üle kaheksa aasta iseseisvat elu. Kuid sarnase seaduse puudumises ei peitu riigi olemasolemisele mingit otsekohest hädaohtu. Võtame näiteks meie haridustöö. Kui tuleb erakorraline aeg, see töö käib edasi oma igapäevast rada niivõrra kui olud seda lubavad. Ta võib ka päris lõppeda, sest nii õpetajad kui ka õppijad võivad tarvis olla mujal — kas lahingurindel või seljataguse töö rindel.

Hoopis teine asi on riigikaitse tööalal. Erakorralistel aegadel kasvab see töö äärmise pingutuseni. Ja kui selles töös jõud raugeb kas puuduliku organisatsiooni või jälle ülevõimu surve all, siis on ka meie iseseisvusele lõpp. Siit järeldus: kõik, mis riigikaitse alal korraldada võib, peab tehtama ajaviitmata, mitte ära oodates millal „teised“ jõuavad teatud lõpusihini. Ja ka puhas praktiline külg minu arusaamise järele nõuab, et kogu riigikaitse rahuaegne kõrgem juhtimine oleks koondatud ühte seadusse.

Kui aga tõesti peaksid selle küsimuse juures tekkima raskused, siis on õige kerge minu kavadest teha kaks seadust: I osa muutuks seaduseks pealkirja all (näitlikult): „Vabariigi Valitsuse ülesanded ja võimupiirid riigikaitse ettevalmistamise ja kaitsevägede juhtimise aladel rahua ajal“. Minu kava II osa oleks seaduseks, mis kannaks pealkirja: „Sõjaministeriumi juhtimine ja valitsemine rahua ajal“.

või paigutada nende juure, kus teoreetiliselt õige koht vast peaks olema.

Võiks soovitada igale kodanikule, kes riigikaitse küsimusest huvitatud, alati meeles pidada järgmist:

Tõsise riiklise hädaohu puhul peame andma algusest peale äärmiselt suure pingutuse, kutsudes kaitseväge väga suure osa meie tööja teguvõimsaist meeskodanikest. Kui riigi-

Riigivanem ja sõjaminister Võrus 1. juunil 1926.

*7. jalaväe rüg. osade ülevaatusel.
Keskul: Riigivanem härra J. Teemant, sõjaminister kindral J. Soots
ja Võru Maakonnavalitsuse esimees A. Kohver.*

Siinkohal võin ära märkida, et oli ette näha mõtete lahkuminekut minu poolt välja töötatud „riigikaitse juhtimise“ seaduse ulatuse kohta, ja sellepärast oligi minu kavades kaks osa, mis täitsa iseseisvad, ehk küll käsitavad üht ja sama küsimust — riigikaitset.

Arvesse võttes meie senist praktikat seadusandluse alal ning lugedes meie sõjalist ja poliitilist olukorda väga tõsiseks (ka siis, kui maksma hakkaksid laiaulatuslised mittekallale tungimise lepingud), paistab minule otstarbekohane olevat, kui riigikaitse korraldamist esialgu mitte siduda üldise valitsemise korraldamise kavadega. Kui seda teha, siis võib tõsiselt karta, et riigikaitse ala korraldamine jällegi teadmata aja peale edasi lükatakse.

Kui ükskord tuleb päevakorda üldine seaduste kodifitseerimine, siis võib ju üksikuid seadusi või nende iseseisvaid osi ühendada

elu tema tervikus ei ole aegsasti selleks ette valmistatud, paiskab mobilisatsioon kogu rahva töö segi. Kui kaitseväge rindel ja rahvas seljataga hakkab suurt puudust kannatama kõige igapäisemates tarbeasjades ja toiduainetes — raugeb kiirelt moraalne jõud, millele tahame aga rajada oma riigikaitse püsivuse. Rindel tekib lootusetus, mida suurendab korraldamata seljatagune. Oleme kehvad ja tehniliselt mitte iseseisvad. Meie riigi saatust ripuks õrnade ühenduste otsas, kui ei oleks aegsasti hoold kantud, et kodumaa pinnal leidub teatud tagavarad neid aineid ja varustust, mida tarvitavad kaitseväge ja rahvas sõja esimesel perioodil, kus selgumas, kas suudame alal hoida ühendust väljamaaga.

Kogu riigielu organiseerimine tarvilisel määral kestvaks sõjapidamiseks ongi õieti Vabariigi Valitsuse ülesanne rahuaegses, riigikaitse

juhtimise töös. Ja seda tööd peab seadusandliselt ühel või teisel viisil üksikasjalikumalt ära märkima, kui seda on tehtud meie põhi-seaduses. Mida kiirem, seda parem. Ja see ongi see tõsine põhjus, miks olen omas kavas ühendanud kaks seadust, mis teoreetiliselt küll lahus võiksid olla.

Kui vaatame seadusandlust riigikaitse alal neis riikides, kus riigikaitse küsimust tõsiselt võetakse, siis näeme, et väga paljudel juhtumustel on riigikaitse ala tähtsamad küsimused teistest riigi valitsemise ülesannetest ühel või teisel viisil vormuleeritud omaette seadustes, väljaspool teisi valitsuse funktsioone. Kuidas korraldada riigikaitse juhtimist — see küsimus on praegusel poliitiliselt kõikuval ajal väga põnev. Kui vaatleme viimaste Poola sündmuste põhjusi, siis võime otsekohe ära märkida, et ka riigikaitse juhtimise küsimus on seal mängus olnud. Küsimuse sisu seisib mitte isikutes, vaid süsteemis, mida ühelt või teiselt poolt taheti näha.

Riikides, kus on olemas president (või kuningas), on riigikaitse juhtimise küsimuse otsustamine süsteemi mõttes palju lihtsam kui meil, kus põhiseaduse järele kaitsevõõde rahu-aegne kõrgem juhataja on kolleegium, s. o. — Vabariigi Valitsus. Sarnast korda pole kuskil, sest kaitsevõõde juhtimises peab valitsema autokraatline kord. Ka see asjaolu tungivalt nõuab, et Vabariigi Valitsuse ülesanded ja võimupiirid ning samal ajal alluva aparaadi (sõjaministeeriumi) organisatsioon ja ülesanded oleksid lahendatud ühe seadusega ja üheskoos. Siis oleks korraga loodud süsteem, mis kindlustaks riigikaitse alal arenemise meile soovitava intensiivsusega ja sihikindlusega.

II.

Minu kavades ette nähtud sõjaministeeriumi kujundamise juures on mõned arvustajad leidnud, et mina nagu oleks võtnud Inglismaalt või Saksast, või Lätist vägede juhataja või inspektori ja selle endisesse Vene organisatsiooni paigutanud, vaatamata, kas see sisse-sead passib, ja et minu poolt pakutava organisatsiooni aluseks on Vene eeskujul, kus olevat võimu killustamine, kus sõjaminister olevat täielikult kaotanud oma mõju ja tähtsuse (teiste riigikaitse organite keskel) ja hoiatab sarnaste vigade kordamise eest.

Kõige pealt kategooriliselt tõrjun tagasi kõik väited, et minu poolt esitatud kavad on kokku seatud Vene eeskujul. Siinkohal võib tähendada, et meie põhiseadusliku korra juures üldse raske on riigikaitse juhtimise seaduse väljatöötamisel kuskilt eeskujul võtta. Ainuke õige tee on siin: meie olukorra hindamine, meil välja kujunenud valitsemise praktikaga

arvestamine. See lubab teiste maade riigikaitse seaduste häid külgi objektiivselt kaaluda ja meie oludele kohastada. Põhipanevateks juhtnõõrideks selle juures oleksid:

1. Kaitsevõõde peab valitsema autokraatline kord.

2. Rahuaegne juhtimise aparaat peab võimaldama otsekohe kiire ülemineku sõja-aegsele juhtimisele.

3. Erakorralisteks aegadeks peab ette nägema süsteem, mis kindlustab juhtimise aparaadile tegevusvõõmaluse ka siis, kui mõni juhtiv isik gotamata välja kukub.

4. Kaitsevõõde kõrgemaks operatiiv juhiks võib olla kõige edukamalt see isik, kelle kätte on usaldatud kaitsevõõde tegelik sõjaks ettevalmistamine.

5. Väikese riigi olukorras ei saa tõenäoliseks pidada, et sõjakorral meil aset leiaks rindel üks kõrgem sõjaline juhatus ja seljataga — teine (kogu meie territoorium otsekohe muutub sõjateatriks).

6. Meie ei või lubada enesele keerulist ja kallist suurriikide juhtimise aparaati.

7. Riigikaitse ala otsekohestel juhtidel ja kõige pealt vägede juhatajal peab olema võimalikult suurem võõm oma arusaamise järele suunida kaitsevõõde sõjaks ettevalmistamist.

Esitades oma kolm varianti andsin iga-ühel neist iseloomustuse, mis juures toonitasin, et kolmas variant (sõjaminister — vanem väejuht) oleks kõige kohasem, kõige sirgejoonelisem. Kuid siin tõesti tekivad mõned poliitilised raskused, s. o. — meie põhiseadusliku korra juures v a h e t a m t a sõjaministri instituut võib osutada koormavaks ja tülikaks valitsuse kujundamisel. Aga neist raskustest on ju võimalik üle saada, kui tahetakse. Meil alatasa räägitakse riigivõõmu ümberkorraldamise vajadusest. Minu arvates saab muuta ka „lehmakauplemise“ süsteemi meie Valitsuse kujundamisel (nii on avalik arvamine sagedasti iseloomustanud meie senist praktikat Valitsuse kujundamisel) ning pööda luua vähemalt riigikaitse küsimustes sihikindla ja vahetpidamata töö võõmalusi. Kõike seda võib teha ilma et kannataks meie demokraatlik parlamentaarne kord.

Näiteks vahetamata sõjaminister (veel parem, kui teda nimetada vägede juhatajaks) ei võta Vabariigi Valitsuse koosolekul osa hääletamisest. Kogu kaitsevõõde tegelik juhtimine peab olema täitsa erapooletul pinnal ja sõjaministri (vägede juhataja) isik ei peaks andma võimalusi poliitilistele parteidele omavahelisteks arvete õiendamisteks kaitsevõõde kulul. Meie kõik ju teame, et poliitilises võõtluses püütakse hävitada vastase prestiiži koda-

nikkude silmis. Tuletame meelde kallaletungimisi, sagedasti mõnitaval toonil, kõikidele meie senistele sõjaministritele, iseäranis aga valimiste ajajärgul. Kas on siis küllalt prestiiži sõjaministril kaitseväes, kui ta on oma poliitiliste vastaste poolt hoopis paljaks kistud ja igasuguse poriga üle loobitud? Kui sarnane poliitiline minister on veel kindral, siis on mõnitamine iseäranis võrtsirikas. Kas see kõik on kasuks kaitseväge kõrgemale juhatusele? Vist mitte. Kogu kaitseväge peab olema parteiliselt erapooletu ning seadusliku riigivõimu käsutada. Ka tema kõrgem tegelik juht peaks olema vaba „poliitika tegemisest“. Ta peab poliitilise eluga tuttav olema, mida saavutab osavõtuga Vabariigi Valitsuse koosolekutest. Praegu on aga igatahes väga imelik seisukord: kaitseväge eesotsas on sõjaminister, kes on ühtlasi 1/10 sellest kolleegiumist, kes on kõrgem rahuaegne juht. See on väga omapärane kombinatsioon, eluvõõras ja vastolus sõjalise organisatsiooni alusmõistetega.

Meie põhiseadus ei ole ära määranud valitsemise aparaadi kuju üksikasjalikult. Seda kriipsutab ka alla „S“ omas artiklis, „Sõduris“ (nr. 22/23 s. a.). Ei ole kuskil öeldud, et meil tingimata peab olema sõjaminister. Kaitseväge ja riigikaitse ametkonda võib juhtida kaitseväge juhataja sama hästi kui minister. Kuid ta ei ole kabineti liige. Ja õieti ta ei võikski sarnasena tegutseda, sest Vabariigi Valitsus on kaitseväge kõrgem juhataja. Vabariigi Valitsus kui kõrgem instants otsustaks asju, mis paneks ette vägede juhataja ning kannaks vastutust Riigikogu ees.

Kui oletame, et meie riigivanem on osaliselt ka president (riigipea), siis edaspidi tõesti võib kaaluda, kas mitte ei tuleks otsekohe riigivanema kätte usaldada kaitseväge juhutamise ja valitsemise alal teatud ülesanded, ilma et sellejuures tarvitseks põhiseadust vildakult tõlgitseda. Sellest kirjutab „S“ eelpool nimetatud „Sõduri“ nr-is. Minule ei ole see mõte uudis, sest olen sarnast vaadet väljendanud minu „variantide“ arutamisel.

Kui sõjaminister (vägede juhataja) ei ole kabineti liige, siis tõesti võib paista, et parlamentiline kontroll sõjaametkonna üle nõrgeneb. Aga mis on õieti see parlamentiline kontroll meil välja kujunenud praktika järele? Siin võib ära märkida kolme asja: eelarve, sõjaministri valik ja arupärimised. Kontroll eelarve mõttes jääks ka siis, kui sõjaminister on vahetamata. Kui riik sõjakorral julgeb usaldada kogu oma saatuse ülemjuhataja kätte, siis võiks vist küll rahuaegset riigikaitse tööd usaldada selle isiku kätte, kellest loomulikult peaks arenema üks vastuvõetavatest kandidaatidest ülemjuhataja kohale. Kui riigikaitse on tõsiselt võetud terve Riigikogu, aga

mitte üksikute rühmade poolt, siis sarnase vahetamata sõjaministri (vägede juhataja) valik ja ametisse seadmine ei peaks raskusi tekitama.

Kontroll arupärimiste näol? Aga kas on mingit tõsist mõtet sellel arupärimiste „kribulkrabul“, millega senini Riigikogus partei-poliitilistel motiividel välja tulnud? Ei mingisugust. „Tehakse“ ainult poliitikat. Kui kaitseväge kõrgem tegelik juht ei kuulu parteisse, siis jääb ära sarnane poliitikategemine. Kui Riigikogu riigikaitse komisjon tuleb kaitsevägele vähe lähemale, siis Riigikogu oleks alati küllaldaselt informeeritud selle üle, mis sünnib sõjaametkonnas. Selleks mõjuvalt peaksid kaasa aitama ka sõjanõukogu liikmed Riigikogust.

Igatahes meie põhiseadus on küllalt painduv, ja kui tahetakse vähegi radikaalsem olla ning uut teed rajada, siis oleks sse täielikult kättesaadav. Kuid asi seisab selles, et paljud meie juhtivatest tegelastest kõvasti on kinni harrjumuste küüsis. Sellepärast on ka raske riigikaitse ala juhtimise küsimust neis oludes õige nurga all vaadelda. Aga siinkohal tahaksin küsida, mis peab tegema sõjakorral meie poliitiline sõjaminister? Kas jääb tema käsutada ükski sõdur? Vist mitte, sest ülemjuhataja peab olema terve kaitseväge ainsam juht. Temale peavad alluma kõik väeosad ja asutused nii rindel kui ka seljataga. Suurriikides on see hoopis teisiti ja seal on sõjaministri instituut arusaadav. Võidakse öelda, et sõjakorral jääb sõjaminister sidemeks ülemjuhataja ja Vabariigi Valitsuse vahel ning tema hoolitseb kaitseväge varustamise eest. Aga mis vahekord on selle ühendava lüli ja ülemjuhataja vahel? Ülemjuhataja sõjaministrile alluda ei või. Ei või alluda sõjaministrile ka väeosad ja asutused, kes kõik peavad olema ülemjuhataja käsutada. Kellele peab siis sõjaminister käskle andma varustuse küsimuste läbitöötamisel? Kas sisse seada kahekordne alluvus? Rahuajal võiks sellega veel leppida, kuid sõjaajal oleks sarnane süsteem arusaamatuste ja sekelduste allikaks. Isikute omadused võivad selle süsteemi korraldusi tasanada, kuid see oleks õnnelik juhus, aga mitte täpne skeem, mille järele ka vaadete ja iseloomu poolest lahkuminevad ülemjuhataja ja sõjaminister koos võiksid töötada.

Elmistest ridadest võib juba näha, et minu kava kolmas variant tahaks anda meie riigikaitse alale lihtsa ja sirgejoonelise juhtimise aparaadi (iseäranis sel juhtumusel, kui sisse seatakse presidenti instituut), mis äärmiselt kergelt võiks sõjakorral vägede ülemjuhatajuseks ümber kujuneda. Ei ole mingit mõtet meie oludes koondada rahuajal poliitilise sõjaministri kätte võimalikult suuremat võimu, millest aga minister sõja esimesel tunnil lahti peab ütlema (on raske oletada, et minister,

kes praeguse korra juures loomulikult peaks olema tsiviil isik, hakkaks kaitsevägede operatiiv juhiks.) Palju otstarbekohasem oleks rahuajal luua sarnane organisatsioon, mis ilma vaevata võiks sõjaaegseks ümber kujuneda.

Need oleksid lühidalt need põhjused, miks minu poolt üldse üles tõsteti kabineti kriisidest mitte äraoleneva sõjainistri — vanema sõjaväelase (või jälle tema asemel vägede juhataja) mõte. Muidugi, meie praeguste harjumuste juures on paljudel raske seda mõtet objektiivselt ja asjalikult hinnata, millepärast algusest peale ka mina ise ei uskunud, et „kolmas variant“ võiks leida küllaldast tähelepanu. Ja siinkohal võin ära märkida, et see variant on sõjainisteeriumi enese ringkondades juba kõrvale jäetud ning et riigikaitse ja sõjainisteeriumi juhtimise küsimuse edaspidisel arenmisel arutamisele tuleb II variant mõnesuguste pärastiste muudatustega. Muu seas vägede juhataja võtaks Vabariigi Valitsuse koosolekute osa sõnaõigusega. See mõte on sisse viidud ühe silmapaistva poliitika ja sõjalise tegelase soovil.

Selles variandis on täielikus puutumatuses meie praegune kõrgema juhatause süsteem, s. o. — sõjainistriks on kabineti liige. Temale alluvad vägede juhataja ja sõjainistri abi. Vägede juhatajale omakorda alluks kaitsevägede (sõjaväe) staap, väelike inspektorid ja kõrgemad rivi üksused; sellejuures kindralstaabi ja korraldusvalitsuse ülesanded oleksid koondatud sõjaväe staapi, kelle ülem oleks ühtlasi vägede juhataja asetäitjaks. Sõjainistri abi täidaks ülesanded administratiiv-majanduse alal selles ulatuses, mis heaks arvab sõjainister. See skeem jätab sõjainistrile kõrgema võimu sõjainistkonnas, kuid samal ajal on olemas kindel „kondikava“ üleminekuks sõjaaegse juhtimise peale. Igale juhtivale isikule on ette nähtud tema ülesanded ja üldised võimupiirid, mis tagavad õige suuna nimetatud isikute töös. On tõmmatud kindel järkjärguline alluvuse joon. Kõige selle tõttu ei suuda kuidagi enesele ette kujutada, mis tont on seinale maalinud „Miles“*), kui toonitab võimu killustamist ja sõjainistri mõju ja tähtsuse kaotamist minu kavades? Kui tahame vägede juhatajast kasvatada üht kandidaati sõjaaegse ülemjuhataja kohale, siis ei saa* teda teha lihtsaks käskudetäitjaks kindraliks sõjainistri juures. Juba eelpool tähendasin, et sõjainister ei või vägesid lahingusse viia, vaid seda peab tegema selleks ette valmistatud isik, s. o. — vägede juhataja. Kui see nii on (ja teisiti võiks see vast olla siis, kui sõjainistriks juhuslikult on ka mõni küllalt kvalifitseeritud vanem sõjaväelane), siis peab seadus kindlustama sellele valitud isikule

küllalt võimu ja mõju kaasaraäkimises, kui tegemist on riigikaitse ja kaitseväge sõjaks ettevalmistamisega. Minu poolt pakutava skeemi juures ei võiks kuidagi rääkida võimu killustamisest, küll aga töö ja ülesannete kavakindlast jaotamisest ministri ja tema lähemate abiliste vahel.

Eraldi küsimusena seisab sõjanõukogu, mis on „sisse pugunud“ ka minu kavadesse. Räägin „sisse pugunud“ sellepärast, et isiklikult olen alati olnud meie praeguse sõjanõukogu vastane. Kuid siin tuleb arvestada mitmete asjaoludega, mitmete arusaamistega. Omas kavas olen käinud kompromissi teed, nähes sõjanõukogus peaausjalikult nõuandvat, aga mitte otsustavat asutust. Ainult tähtsamates majanduslistes küsimustes oleks sõjanõukogu otsustaja või kinnitaja.

Sarnaste ülesannete kohaselt konstrueeritud sõjanõukogu ei võta sõjainistrilt tema võimu ja mõju, küll aga osaliselt kindlustab sõjainistkonda ja riigikaitse ala „hüpete“ ja vähe läbikaalutud reformide eest.

Kokkuvõetult, minu poolt pakutav riigikaitse rahuaegse juhtimise seaduse kava (eelpool nimetatud kahes osas) on täielikus kooskõlas meie põhiseadusega ning teiste seadustega. See kava sisaldab aparaadi sõjaaegseks juhtimiseks ning võimaldab kasvatada iseseisvaid ja otsustusvõimsaid kõrgemaid väejuhte. Tahetakse viimases küsimuses veel radikaalsem olla, siis võin seda ainult tervitada. Samal ajal leidub minu kavas kindel süsteem riigikaitse juhtimise organisatsioonis, mis on pandiks sihikindlale ja vahetpidamata tööle riigikaitse alal. See asjaolu on minu arvates äärmiselt tähtis meie alaliste valitsuse kriiside ja valitsemise praktika juures.

Kuid parem oleks siiski seadus, mis oleks rajatud minu III variandi alustele.

Meie mäletame, et 1. detsembril 1924. oli Vabariigi Valitsus sunnitud üle astuma piiridest, mis põhiseadus ette on näinud, maksma pannes ülemjuhataja instituudi, ilma et oleks olnud välja kuulutatud mobilisatsioon või ilma tegeliku sõja alguseta. Et seda enam ei sünniks, on vaja riigikaitse juhtimise seadusega luua alaline teguvõimas aparaat, mis tugeneb süsteemile. Oletame, et homme meie lugupeetud kindral Laidoner sõidab Genfi, Mossuli või mujale, aga ülehommene on lahti midagi halvemat kui 1. detsember. Oletame, et kindral Laidoner on ajutiselt teguvõimetu (näiteks haige). Iseenesest arusaadav, et keegi sõjaväelastest astub siis kindral Laidoner'i asemele, kuid seda on vaja aegsasti ja seaduste põhjal ette näha, sest ka Vabariigi Valitsus ja Riigikogu võivad ajutiselt likvideeritud või paraliseeritud olla. Tuletatagu jälle meelde 1. dets. olukorda.

*) V. „Vaba Maa“ 22. maist s. a. Nr. 122.

Minu poolt pakutava organisatsiooni arvustajad soovivad eeskujuks võtta kas Prantsuse või Inglise „tsentraliseeritud“ võimuga vägede juhatust, s. o. et sõjainistri kätte oleks koondatud kõik võim. „S'ile“ „Sõduris“ meeldivad Saksa organisatsiooni põhiaused.

Mida, siis öieti näeme nimetatud riikides?

Prantsusmaal sõjajõudude kõrgem ülem on Vabariigi president, kes valitakse 7 a. peale. Tema on „kõrgema riigikaitse nõukogu“ esimees. Tema määrab ametisse sõjainistri (koos üldse kabinetiga). Faktiliselt on sõjavägede kõrgemaks ülemaks sõjainister, kes töötab presidendi kontrolli all ja ühes vastutab parlamendi ees. Sõjainister on kõrgema sõjanõukogu esimees. See nõukogu on ainult nõuandev organ, kuid kõik tähtsamad riigikaitse küsimused peab kõrgem sõjanõukogu läbi arutama. Kõrgema sõjanõukogu abiesimees on ühtlasi vägede kindral-inspektor, kes sõjakorral muutub vägede ülemjuhatajaks. Staabi ülemaks viimasele on rahuaegne sõjaväe staabi ülem (kindralstaabi ülem).

Ministrid vahetuvad Prantsusmaal väga sagedasti. Kuid see pahe ei saa riigile saatuslikuks, sest Vabariigi president oma võimuga ning riigikaitse nõukogu instituit ühelt poolt ja kindral-inspektor sõjanõukoguga teiselt poolt on kindlustuseks, et kogu rahva (riigi) ja sõjaväe sõjalises ettevalmistamises ja organiseerimises võib saavutada vahetpidamatust ja sihikindlust, vaatamata ministrite sagedase vahetamise peale. Võib öelda, et ministritel pole võimalustki midagi kavakindlat läbi viia, minister ei suuda ajapuudusel oma suurt võimu ära kasutada.

Inglismaal on kõikide sõjajõudude kõrgem juht kuningas. Sõjainistriks on tingimata kas tsiviil isik või mitteaktiiv seisukorras olev ohvitser. Minister on kuningale lähemaks nõuandjaks sõjalistes asjades. Samal ajal tema vastutab parlamendi ees. Ministril on kolm abi: üks — parlamendi asjus; kui minister on ülemkojast, siis see abi on alamkojast või jälle vastupidi; teine — rahanduslik abi — parlamendi liige; kolmas — alaline ministri abi, kes määratakse sõjainistri ametkonnas teenijatest ja kelle alla kuulub sõjaministri abi asjaajamine, mis pole seotud parlamendiga. Kabineti vahetusel lahkuvad minister ja mõlemad abid — parlamendi liikmed. Kõrgem tegelik vägede valitsemine ja juhamine on koondatud sõjanõukogusse, mille esimeheks on sõjainister, abiesimeheks — ministri alaline abi. Liigeteks — sõjaliste keskasutuste juhid ja mõlemad parlamentlised ministri abid, kokku 8 liiget. Sõjanõukogu

pole mitte ainult nõuandev, vaid ka otsustav asutus.

Suurt osa mängib Impeeriumi kindralstaabi ülem, kes muutub sõjakorral sõjajõudude ülemjuhatajaks. Oma töö alal on ta iseseisev. Palju iseseisvust on ka teistel keskasutuste juhatajatel.

Vaadeldes Inglise organisatsiooni näeme, et seal on ühelt poolt kuninga ja teiselt poolt sõjainistri alalise abi ja sõjanõukogu sõjaväeliste liigete näol jällegi tagatud vahetpidamatus ja sihikindlus riigikaitse töös. Kogu Inglise süsteem, vaatamata sellele, et mõnede küsimuste otsustamine kuulub sõjanõukogule, võimaldab kasvatada iseseisvalt mõtlejaid ja otsustamisvõimelisi väejuhte.

Saksamaal on kaitsevägede kõrgemaks juhiks president, kes valitakse 7 a. peale. Presidendile otsekohe allub kaitseminister (harilikus parlamentaarses mõttes). Tegelikudeks kaitsevõimude juhatajateks on maa- ja merevägede juhatajad. Maavägede juhatus (Heeresleitung) täidab endise „suure kindralstaabi“ ülesandeid. Temasse on koondatud ka 9 inspeksiooni, mis korraldavad üksikute väelike ja teenistuste alasid.

Saksa riigikorra järele on presidendil erakorralistel juhtumustel suur võim. See annab ennast tunda ka allapoole, kui vaatleme kogu Saksa riigikaitse süsteemi (võidetud Saksa maa). Saksa organisatsioon lubab tegeliku võimu koondada vägede juhataja kätte, mille tõttu see organisatsioon täielikult vastab kaitsevõimude juhtimise üldistele põhimõtetele.

Kui nüüd võrrelda minu poolt pakutavat riigikaitse ala juhtimise skeemi nii endise Vene kui ka praeguse Prantsuse, Inglise ja Saksa skeemidega, siis kõhklemata peab järeldama, et minu kava kaugel sellest, et mingi teise riigi seadusandlust kopeerida, eeskujuks võtta. Ja kõige pealt mitte Vene oma, sest Vene riigikord oli hoopis lahkuminev meie omast. Samuti ei saa kopeerida ei Inglise-Prantsuse ega Saksamaalt, sest seal on riigipea, kuna meil teda pole. Uuel organisatsioonil on sisuliselt natuke sarnadust praeguse Saksa organisatsiooniga. Riigikaitse juhtimise seadused peavad kooskõlas olema meie oma üldiste seadustega ning valitsemise praktikaga. Samuti peab seadusandlus riigikaitse alal vastama meie sõjapoliitilisele olukorrale. Kui selle unustame, siis satume riigikaitse ala korraldamisel eluvõõrale teele. Koguniski ei kõlba meile täpselt kopeeritud suurriikide seadusandlused riigikaitse juhtimise alal.

Kiri Kindralstaabi ülemale.

Toimetuse märkus. Käesolev kiri on saadetud isiklikult Kindralstaabi ülemale meie vanema ohvitseri poolt, kes käesoleval aastal komandeeriti väljamaale hariduse täiendamiseks oma erialal. Toimetus avaldab kirja Kindralstaabi ülema loal.

K. a. Härra Kindral!

Viibides 5 nädalat Metz'is kahurväe kõrgemal kursusel ja tutvunedes tema töö ning organisatsiooniga, on mul au Teile ette kanda järgmist:

Kursuse algus oli 19. aprillil. Avamiskõnes tervitas kursuse ülem kindral Duchene nii prantsuse kui ka väljamaa ohvitseri ning andis lühikese ülevaate kursuse eesmärgist, töökavast ja sisemisest korrast. Edasi ütles ta, et küll kursusel peajasjalikult kahurväe alaga seotud küsimusi arutatakse ja lahendatakse, on siiski neile kutsutud peaaegu kõikide väeliikide esitajad, sest on ju tarbetu korraldada taktilisi harjutusi ainult kõrgemate kahurväe üksuste ülematele, kuna modern side just kõige lähemat koostöötamist kõikide väeliikide vahel nõuab. Väeliikide vaheline koostöö ning üksteisest arusaamine on praeguse aja taktika hüüdsõna; eriti aga peavad oma vahel liituma jala-, kahur- ning lennuvägi.

Kuid koostöö on õpetlik mitte ainult kahurväelastele, vaid kõigile siia kokku tulnuile, isearanis vast nende kõrgemate üksuste ülematele, kelle alluvuses on nii mitmedki väeliigid. Need ülemad peavad kindla ettekujutuse omandama sellest, mida see tulevaeliik anda suudab, kuidas teda otstarbekohaselt ära kasutada ning kuidas teda lahinguväljal laskemoonaga varustada. Mitmekesise õpilaskonna koosseisu juures leiavad need kursusel üles seatud probleemid kõige mitmekülgsemat valgustamist ja käsitamist.

Mis puutub töökorralsusse, siis jaguneb kursuste töö kahte ossa: praktilisse (praktilised harjutused kaartidel) ning teoreetilisse (loengud).

Praktilisteks harjutusteks on kuulajaskond jagatud kolme gruppi: grupi juhiks (Président de la commission) on määratud vanem kuulaja, kes täidab korpuse ülema kohuseid, kuid mõnikord on ta samal ajal ka armeejuhataja, mis siis eraldi ülesannetes ära märgitakse. Korpuse staabi ülemaks on alati kindralstaabi ohvitser, kuna korpuse kahurväe ülemaks — kahurväe kindral. Igas korpuses on esitatud ainult ühe diviisi terve juhtiv koosseis, mis kuulajatest moodustatud. Sinna kuuluvad: diviisi ülem, tema staabi ülem ja diviisi jala-, kahur- ja lennuväe ülemad. Peale selle on igas grupis kas ratsaväe, pioneeride või tankide esitajad olemas. Kahurväe ohvitseri on igas grupis veel kaks kuni kolm, kes täidavad kahurväe rüge-

mendi ülemate kohuseid. Grupile on juure antud veel üks kapten (mitte kuulajate hulka kuuluv), kelle ülesandeks on korraldada kõikide käskude trükkimise ja paljundamise töid. Nii saab iga kuulaja ühe ärakirja antavatest kirjallikudest käskudest ja korraldustest. Väeliikide esitajate vahelkord on sarnane, et igast viiest kuulajast kaks on kahurväelased, kuna ülejäänud kolm langevad teiste väeliikide peale. Väljamaa riikide sõjaväest oli juba peale minu viis kuulajat: Norra, Shveitsi, Brasiilia, Chili ja Türgi sõjaväest. Igasse gruppi oli määratud kaks väljamaalast, kuid kindlad kohti meile määratud ei olnud.

Praktilised harjutused, mis läbi viidi kaartil, olid järgmiste ainete peale:

- a) kahurväe kasutamine kaitselahingus,
- b) „ „ „ „ kohtamislahingus,
- c) „ „ „ „ stabiliseeritud rinde läbimurdmisel.

Harjutuste algul anti kätte teemid ühes kaartidega ja muu materjaliga.

Peale selle jagati kuulajatele välja kursuse poolt välja antud eriline käsiraamat, mis sisaldas tarvilikke andmeid ülesannete lahendamiseks. Iga ülesande lahendamise kestel korraldati ühekordne väljasõit maastikule, milline asjaolu andis tervele tööle täielise, reaalse iseloomu.

Teem ja materjal kätte antud, arutatakse teem ühiselt läbi, mille järele siis täitmise juba algab korpuse, diviisi ja vähemate üksuste staapides ning ilmuvad käsud, skeemid ja tabelid.

Kursuse kaadri ohvitseride osavõtt on ülesande täitmise ajal passiivne; nad kuulavad ainult pealt ja jälgivad vaielusi. Nende loov töö seisab ülesande lahendamise läbiviimises ning kokkuvõtmises. Üldkoosolekul, kus iga grupi lahendus ette kantakse ning arvurikaste tabelite ja skeemide abil selgitatakse, kritiseeritakse vähe ja harilikult ainult siis, kui oli tehtud liig ekslik samm. Siin antakse peajasjalikult juhtnööre ja siis võib täitja ise näha, kus ja kuidas ta on eksinud. See on harilikult üks nädal hiljem peale lahendatud ülesande äraandmist ja kestab poolteist kuni kaks päeva.

Loengute arv ulatab arvuliselt 14 peale. Loengud puudutavad peajasjalikult kahurväe küsimusi ja neid selgitatakse jällegi tabelite, skeemide ja ka kinopiltide abil. Nende kestvus on keskmiselt 2—2½ tundi.

Nagu ettekantust näha, on tööaja suurem osa pühendatud praktilistele harjutustele ja nende peale kulutatakse vähemalt kolm korda rohkem aega, kui loengute peale.

Aeti seal asju põhjalikult, käisid ägedad omavahel-

lised vaielused ja küsimusi käsitati mitmekülselt.

Peaaug konstateerima, et siinviibimine minule väga õpetlik ja huvitav oli. Raskusi sünnitas keel, ja nüüd on minule arusaadav, mispärast Teile, härra Kindral, need nõudmised keele

teadmises komandeeritavate kohta üles seadsite, kuna sellest ju otsekohe töövõljalikus olenebki. Lootes, et üldise pildi Metz'i kursustelt anda suutsin, saadan Teile, härra Kindral, minu paremaid tervitused. V. Janitz.

Camp Mailly, 29. mail.

125 aasta eest.

Sõjakäik Baltimerde. Nelson. Inglise laevastiku esimene külaskäik Tallinna.

Lähemal päevil oodatakse Tallinna Inglise laevastiku külaskäiku, seda järjekorralist sõpruseavaldust suure merevalitseja poolt. Lubatagu sel puhul meelde tuletada esimest Briti laevastiku külaskäiku Tallinna alla, mille möödumisest mõne päeva eest (24—28. mail uue kal. jär.) 125 aastat täis sai. Seekord oli laevastiku juhiks ilmakuulus Inglise admiral Sir Horatio Nelson. Juba see nimi, mille paljas kõla meelde tuletab lõpmata kangelastegusid ja julgemaid merelahinguid, lubab aimata, et seekord mitte sõbraliku poolehoidu avaldamisega tegemist polnud, vaid millegi tõsisemaga. Ja tõesti. Briti laevastik Nelsoni eestvõttel oli vaevalt kuus nädalat tagasi valmistanud Kopenhagenile veresauna, millist see seni mere poolt polnud näinud, ning oleks kahtlemata teinud sedasama ka Tallinnas, kui mitte mõned asjaolud seda nurja poleks ajanud. Kuid et sündmuste käigust paremini aru saada, peatume ligemalt selleaegse poliitilise seisukorra juures.

XIX aastasaja viimasel aastakümnel oli kaubandusline meresõit väga raskendatud. Põhjuseks olid peaaugjalikult mõlemate koalitsioonide sõjad noore Prantsuse vabariigi vastu, millede merel peaosa etendas Inglismaa, kelle laevastik selajal kõrgemal kui kunagi varem seis. Püüdes igatpidi blokeerida Prantsuse sadamaid ning tundes oma ülevõimu, läksid inglased niikaugale, et kõik kaubalaevad kinni pidasid ning juhusel kui neilt sõjasalakaupa leiti, enamasti ära võtsid. Daanilt nõuti isegi kauplemise katkestamist Prantsusmaaga. Muidugi ei võinud neutraalriigid, kelle kauplemine seletõttu tublisti kannatas, sarnast asja rahulikult pealt vaadata, ning juba aastal 1794 sõlmivad Daani-Norra ja Rootsi omavahel konventsiooni, mille järele nad üksteist kauplemises ja erapooletuse kaitsmises sõjariistadega toetada lubavad. Lepingu kindlustuseks peeti tugev ühendatud laevastik Sundides. 4 aastat hiljem, peale oma tubli ministri krahv Bernsdorffi surma pöörasid aga daanlased jälle oma endise konvoeerimise süsteemi juure tagasi, s. o. saatsid oma sõjalaevad kaubalaevade kaitseks kuni Vahemerde ja isegi

Lääne- ning Ida-Indiasse välja. Kõik see ei meeldinud nüüd jälle inglastele ning kuna nende tugevus merel võidurikka St. Vincent'i lahingu tagajärjel a. 1797, kus Hispaania laevastik hävitati, veelgi kõvenenud oli, andis parlament välja seaduse, mille järele kõik kaubalaevad, ka need, mis sõitsid sõjalaevade kaitse all, läbi otsiti. See tekitas muidugi kokkupõrkeid, millest mõned isegi veriselt lõppesid.

Umber samal ajal oli Napoleon mannermaal inglaste liitlasi, austerlasi, kuulsas Marengo lahingus otsustavalt lõõnud. Napoleon, kes mitte ainult geniaalne väejuht, vaid ka osav diplomaat oli, katsus kohe oma seisukorra kõvenemist mannermaal, samuti ka Inglise-Daani kokkupõrkeid merel Inglismaa vastu ära kasutada. Viimase ülbe ülalpidamine merel oli, nagu nägime, neutraalriikides ammu suurt pahameelt tekitanud; nüüd lootis Napoleon neid kõiki ühiseks liiduks Inglismaa vastu koondada, et selle abil tema kaubandust, eriti Baltimerel, halvata. Peaosa pidi siin etendada Venemaa. Ehk viimane küll alles hiljuti teisest koalitsioonist Prantsusmaa vastu osa võttis ning riigi huvidele rahulik läbikäimine Inglismaaga rohkem oleks vastanud, pääsis siin siiski võidule Paul I Napoleoni sõbralik poliitika. Vahekorra jahrenemise põhjusteks Vene ja liitlaste vahel tuleb pidada peaaugjalikult Suvorovi sõjakäiku Itaaliasse ja Shveitsi, mis venelastelt suuri ohvreid nõudis, ning veel enam Napoleoni kavalat võtet, anda nii-kui-nii varsti inglaste kätte langev Malta saar Vene ülempalitsuse alla. Isemeelne ja auahne Paul I võttis Malta rüütliordu suurmeistri koha rõõmuga vastu, olgugi et seejuures Inglismaaga kokku tuli põrgata. Kõik see aitas kaasa Napoleoni kavatsuse „võita merd kuival maal“ teostamiseks ja 1800 aasta lõpul ühinevad Vene, Rootsi, Daani ja Preisimaa nn. „relvastatud neutraaliteediks“. See täh., et nimetatud riigid lubasid edaspidi ühiselt sõjariistus jõuga kaitsta oma kaubalaevu läbiotsimise eest, kusjuures omale vabadus jäeti läbi käia sõdivate riikidega ning vedada nende kaupa. Ka sõjasalakauba mõistet piirati.

Esimeseks tegelikuks sammuks uue liidu poolt oli umbes 350 Inglise laeva sekvestreerimine Venemaal, täh. laevad peeti kinni ja meeskonnad vangistati.

Inglismaa uhkus ja ka majanduslised huvid ei kannatanud muidugi sarnast oma eluliste huvide piiramist. Juba 14. I. 1801 vastas Inglise minister William Pitt Vene, Rootsi ja Daani laevade kinnipidamisega. Relvastatud neutraliteedi likvideerimiseks otsustati aga viimata, veel enne kui jääminek liitlaste laevastikke ühineda oleks lubanud, laevastik Baltimerde välja saata. Kuna liitlaste jõudu kokku umbes 40 liinilaeva peale hinnati, arvati 20-st liinilaevast nende purustamiseks küllalt aitavat. Märtsi algul koondati Yarmouthi 18 liini- ja 35 vähemat laeva. Ekspeditsiooni tegevuskava oli järgmine. Kõigepealt pidi laevastik sõitma Kopenhageni alla ning siin 48 tunni jooksul daanlastele oma tingimused kas rahulikult teel või sõjariistade abil peale sundima. Edasi oleks kohe Tallinna sõidetud, et siin seisvat Vene laevastikku, 12 liinilaeva (umbes sama palju seisis Kroonlinnas), ning siis ka arsenal ja sõjasadamat purustada. See pidi aga sündima enne kui jääolud venelasi Tallinnast Kroonlinna sõita oleks lubanud. Plaan nõudis kiiret ja julget teostamist. Kogu maa soovis selle kardetava ja tähtsa ekspeditsiooni juhina näha oma kuulsat admiralit ja terve rahva lemmikut — Nelsoni.

Horatio Nelson, sündinud aastal 1758 õpetaja pojana, algas oma meresõituseid juba 12 aastast, alguses kaubalaevul, tehes kaasa suuri polaar- kui ka lõunamaade reisisid, hiljem aga sõjalaevul. Juba 21 aastast oli ta mereväe kapten ning sõjalaeva komandör. Tema hiilgavam ajajärk algab aastal 1793 sõdades Prantsusmaa vastu, kus ta ilmutab sarnast isiklikku vahvust, otsustusvõimet, energiat ja patriotismi nagu seda varem pole nähtud. Juba St. Vincent'i ja Abukir'i lahingud a. 1797 ja 1798 tegid ta ilmakuulsaks, kuid oma Trafalgar'iga a. 1805., kus Nelson küll surma sai, on ta oma nime otse kuldtähtedega meresõja ajaloo lehekülgedele raiunud. Selle mehe hooleks tahtis inglise rahvas usaldada ka Baltimere ekspeditsiooni.

Kahjuks, Tallinnale võib olla aga õnneks, oli Inglise mereminister Spencer arvamisel, et relvastatud neutraliteedi vastu võitlemiseks rohkem diplomaatiat kui sõjariistu tarvis läheb ning andis sellest välja minnes ekspeditsiooni juhtimise ettevaatliku admiral Parker'i kätte. Siiski saadeti ka Nelson teise admiralina kaasa.

24. märtsil sõitis eskaader Yarmouth'ist välja ning oli juba nädal hiljem Skagenis Kattegati sissekäigu juures. Nelson soovitas otsekohe sõita Kopenhageni alla, toonitades eriti kiire pealetungi tähtsust, kuna viivita-

mise puhul pealegi venelastel võimalus oleks avanenud Tallinnast daanlastele appi tulla; see oleks aga ekspeditsiooni nurjaminekut tähendanud. Kui tähtsaks Nelson seda ettevõtet pidas näeme tema kirjadest admiral Parker'ile, kus ta ütleb: „Kunagi ei ole meie isamaa oma laevastiku edu peale nii suuri lootusi pannud kui seekord“. Kõige parema meelega oleks Nelson otsekohe Tallinna alla sõitnud, kuna passiivselt organiseeritud Kopenhageni kaitset ka aega pärast oleks olnud purustada. Tema võrdles n. n. „Põhja Liitu“ puuga, mille Venemaa tüveks, teised aga ainult oksteks olid. Venemaa kui tüve ehk teiste sõnadega Tallinna eskaadri hävitamine oleks aga kogu liidule annud surmahoobi.

Kõik need väited, mille ettenägelikkus ja teravmeelsus otse imestustäratav, jäid aga Parker'i poolt tähele panemata ning kahe päeva asemel, mis Kopenhageni tarvis ette olid nähtud, kestsid igasugu läbirääkimised ligi kaks nädalat. Alles 14. aprillil algas võitlus Kopenhageni all. Lühikese kuid väga verise (poolte kaotused kokku olid üle 500 (800?) surnu ning umbes 1500 haavatut) lahingu järele hävitati pea kogu Daani laevastik. Kuid ka inglaste kaotused olid suured, ja võidu eest tuleb neil tänada ainult Nelsoni teravmeelsust, kes parajal momendil oma kuulsat kirjaga vaherahu suutis läbi viia ja seega õieti oma laevastiku päästa.

Kuid veel ei teostunud Nelsoni alaline soov sõita Tallinna alla ja purustada ikka alles seal viibiv Vene laevastik. Parker alustas daanlastega läbirääkimisi, mille tulemuseks oli 14-nädaline vaherahu ja sõitis siis Kjöge lahte (veidi siinpool Kopenhagenit), oodates siin edaspidiseks tegevuseks juhtnööre.

Vahepeal sündisid aga Venemaal suured muudatused. 5. aprillil tapeti Paul I ja troonile astus rahuarmastaja Aleksander I. Juba esimestel valitsemise päevadel vabastas ta isa käsul vangistatud inglise meremehed. Nende sündmuste tõttu tehti ka Parker'ile 29. apr. uus korraldus sõjategevus kohe lõpetada, kui Aleksander I Inglise laevad vabastab, vastasel korral aga sundida teda selleks, takistades seni Tallinna ja Kroonlinna laevastikkude ühinemist. 3. mail nimetati laevastiku juhiks Parker'i asemele Nelson, kes sellest alles 17. mail teada sai. Uue juhataja esimene korraldus oli „kohe merele sõita“. 19. mail sõidabki eskaader välja ja 24-al on ta Tallinna all. Nelsoni soov oli täide läinud, kuid liig hilja. Ainult kolm päeva varem oli Vene laevastik sõitnud Kroonlinna. Tähtis trump venelaste vastu oli inglaste nina alt ära libisenud. Kuna vormilikku sõjategevust mõlema riigi vahel polnud, tuli Nelsonil kuidagi oma tulekut põhjendada. Kohe peale Tallinna

jõudmist saadabki ta Vene välisminister krahv Pahlen'ile väga sõbraliku kirja, milles ta oma külaskäiku nimetab venelaste ja inglaste sõpruse kinnituseks ning oma sügavama lugupidamise avalduseks uuele keisrile. Krahv Pahlen vastab, et ta „sarnase külaskäigu üle väga imestab ning suuremaks sõpruse avalduseks keisrile Nelsoni võimalikult kiiret lahkumist peab“. „Ma ei usu“, kirjutab Nelson, „et ta sarnase kirja oleks kirjutanud, kui Vene laevastik veel Tallinnas viibiks“. Nüüd oli aga hilja ja viisakate vabandustega tuli Tallinnast lahkuda, kus ta neli päeva, 24—28 mail oli viibinud. Siiski ei läinud ta veel Baltimerest ära, vaid ootas läbirääkimiste arenemist. Venemaa tahtis aga rahu. 17. mail vabastati Inglise laevad; 16. juunil tegid seda ka inglased ning mõni nädal hiljem lepitati Peterburis kõigis küsimustes kokku.

Nii lõppes see suurem inglaste ekspeditsioon Baltimerde, mille peaesmärgiks oli Tallinna laevastiku ja sõjasadama hävitamine. Muidugi oleks ka linn selle all suuresti kannatanud. Tänu admiral Parker'i viivitustele, võib olla veel rohkem aga Paul I tapmisele, pääsis Tallinn seekord siiski palja hirmuga ning praegu, 125 a. hiljem, võime meie ainult rõõmustada, et vastu võttes kalleid külalisi mineviku varjud meie sõbralikkude tunnete avaldamist ei tumesta. H. K.

Toimetuse järelemärkus: Olgugi, et sel suvel ära jääb meie suurema sõbraliku riigi, Inglise laevastiku külaskäik, annab toimetusele siiski heameelega ruumi oodatud külaskäigu puhuks kirjutatud artiklile.

Uute õppemetoodide loojatele.

Toimetuse märkus. „Sõduris“ on umbes poole aasta jooksul vahetevahel ilmunud artikleid, mis on käsitanud sõjaväe väljaõpet ja moraalsel kasvatust. Neis artiklites on puudutatud ka õppetööd ja moraalsel kasvatust S. Ü. Ö. ja leitud, et need mõlemad seal ei seisa mõnes suhtes aja kõrgusel. Toimetuse lootis, et S. Ü. Ö. juhid ja lugupeetud õppejõud austavad „Sõdurit“ ja ta lugejaid vastavate artiklitega, mis tühistaksid senised mittekiitvad otsused õppemetoodide kohta ja õigustaksid olemasolevad.

Lugupeetud A. S. on esimene, kes selleks saatis alljärgneva artikli ja see pärast annab toimetusele käesolevale parema meelega ruumi.

Toimetuse seisukoht A. S. käesoleva artikli puhul ilmutab selles numbris.

A. S. väljendusviisi ja keelt ei ole toimetuse muutnud.

„Sõduri“ pädagoogid on viimasel ajal teemas väga suuri jõupingutusi, et uut sõjaväelist õppemetoodi luua, kuid senini ei taha nad ühegi konkreetse ettepanekuga esineda. Tekkib niisugune tundmus, et need herrad pädagoogid püüavad väga tõsise näoga ja suure kõmuga luua õppealal midagi „Perpetuum mobile“ sarnast, s. o. niisugust õppemetoodi, mis võimaldaks teadmiste edasiandmist, ilma et õpilastel oleks vaja tööd teha ja vaeva näha. Laps omandaks siis teadmised mängides, ohvitser lõbusas seltskonnas viibides ja aspirandid aiavilja kasvatamisel.

Vaatamata selle peale, et nende herrade poolt veel mitte midagi ei ole loodud, sest

teiste tuntud pädagoogide vaadete ettekandmist ei või ju meie nimetada loovaks tööks, püüavad nad toorelt maha teha neid õppeviise, mis on tarvilusel meie Sv. ü. õppeasutustes. Viimaste kohta tunakse ette valeandmeid, nagu nõuaksid, näiteks, õppeasutused tuupimist ehk loengute sõna sõnalt kordamist. Selle kõrval aga vaikitakse täiesti, et isegi väljamaalased on leidnud, näiteks, meie sideklassi paremal järjel, kui teistes riikides.

On väga imelik, et sarnane sihilik ja inetu mahategemine sünnib Sõjaministeeriumi kulul. Kui sõjaministeeriumi poolt on loodud riigikulul leht, mis sihilikult teeb maha oma asutusi, siis on ka ju tarvis iga asutuse juures pidada juriskonsult, kes selle lehe valevalgustusi tagasi tõrjuks.

„Sõduri“ nr. 17/18 s. a. artiklile: „Kas pea täis tarkust või loomisvõime“ on juurdelisatud toimetuse poolt märkus, et oodatakse täiendusi ja vastuväiteid tegelikkudelt kasvatajalt... Aga mille peale peaksid need vastuväited tulema? Kas on loomisvõime arenemise suhtes artiklis midagi kaalutud ja katsutud, uusi positiivseid ettepanekuid tehtud või üldse väidetud? Vist küll mitte. Või tuleb väiteks lugeda Montaini ja teiste pädagoogide tuntuud ja vast ka ju kulunud üteluste ümbertrükkimist? Asjata oleks siis küll sarnaste väidete kohta vastuväiteid kirjutada.

A. S.

„Sõduri“ kaitseks põhjendamata süüdistuste vastu.

A. S. artiklit läbi lugedes jääb mulje, et selle terav ots on küll sihitud mitte üksikute autorite pihta, kes seni „Sõduri“ on kirjutanud, vaid ajakirja „Sõduri“ pihta tema tervikus.

Järeldan seda järgmistest avaldustest A. S. artiklis:

1. A. S. võtab tarvitusele üldise ütelse „Sõduri pädagoogid“ ja ütleb otsekohe, et need härrad seni midagi ei ole loonud. Sellepärast nad ei teeka muud kui ainult kõmu, kandes ette teiste tuntud pädagoogide kulunud vaateid.

2. Tehes kõmu need härrad miskipärast, kas meelega või kogemata selle objektiks on valinud S. ü. õppeasutused. Nad püüavad „sihlikult ja toorelt maha teha“ seal valitsevaid õppeviise, tuues ette nende kohta valeandmeid tuupimisest ja muist asjadest.

3. Tehes maha mis on hea, sest isegi väljamaalased olevat seda tõendanud, need „Sõduri pädagoogid“ ise aga tahavad meil õppeasutustes luua mingisugust „Perpetuum mobile“i, see on niisugust õppemeetodi, kus õpilastel ei oleks vaja tööd teha ja vaeva näha, vaid kus ohvitser omandaks teadmised lõbusas seltskonnas viibides ja aspirandid aiavilja kasvatamisel.

4. Konstateerides neid tõsiasju, A. S. on sunnitud imestama, kuidas niisugust asutust võib pidada ülal riigi kulul.

Ülaltoodud A. S. väited sisaldavad väga raskeid süüdistusi ajakirja „Sõduri“ vastu. Nüvõrra raskeid ja kategoorilisi, et neist kuidagi viisi ei saa mööda minna vaikides. Kuna ajakirja sisu eest on vastutav tema toimetaja, siis sellena olen sunnitud võtma lähemale vaatlusele A. S. poolt avaldatud mõtteid. Püüan seda teha võimalikult objektiivselt ja asjalikult eespool toodud punktide järjekorras. Ühtlasi kasutan juhust „Sõduri“ lugejatele veidi lähemalt selgitada nimetatud ajakirja eesmärke ja ülesandeid meie kaitseväes.

1. „Sõduri“ ülesanded ja tema „pädagoogid“.

Ajakirja „Sõduri“ ülesanded on kindlaks määratud Vab. Valitsuse poolt kinnitatud põhikirja § 1, kus muu seas öeldakse:

„Sõjaasjanduse ajakirja „Sõduri“ ülesanne on: lugejate tutvustamine sõjaasjandusliste teadmistega, kõikide kaitseväelaste ja kaitseväge puutuvate küsimuste valgustamine, samuti kaitseväelaste kultuurilise tasapinna tõstmine“.

Nagu sellest näha, üks „Sõduri“ ülesannetest on just „kõikide meie kaitseväge puutuvate küsimuste valgustamine“. Kaitseväge kasvatuse ja õppeala kahtlemata eriti rahuajal on üks neid tähtsamaid küsimusi, mida „Sõduri“ tuleb valgustada maksku mis maksab.

Muidugi sealjuures ta peab siis võtma vaatlusele ka nende asutuste tegevuse, kes sel alal töötavad. Meie kaitseväes üks tähtsamaid asutusi õppealal on S. ü. õppeasutused. Siit on käinud läbi peaaegu terve meie ohvitserkond, siin õpivad praegugi sajad — järelikult tema tööst on huvitatud kõik.

Meie näeme seega, et ajakirja „Sõduri“ ülesanded ja kohused, mis tema peale pandud, ta paratamatult pidi tooma ka sõjaväe ühendatud õppeasutuste ükselävele. Ja mitte ainult ükselävele. Üldsuse huvid nõudsid, et „Sõdur“ pidi astuma ka uksest sisse. Ta pidi tegema mõned eskursioonid klassides ja õppeväljadel, kuulama pealt tunde ja katseid, ning siit tegema järeldusi töömeetodite ja nende tulemuste kohta.

Lugupeetud A. S., teadke, et „Sõdur“ seda pidi tegema, see on tema moraalne ja juriidiline kohus samuti nagu seda peaksite tegema Teie, täites oma kohuseid.

Tekib küsimus, kuidas „Sõdur“ neid eskursioone siis on korraldanud, see tähendab, kes neid tegelikult toimetab? A. S. annab sellele küsimusele klassikalise vastuse, mis väärrib avalikku jäädvustamist, nimelt: „Sõduri pädagoogid“. „Sõduri pädagoogid“ jah: — need neetud nuuskurid ja neegrid, nad on luba küsimata sisse tunginud lugupeetud A. S.'ile alluvatesse klassidesse ja siin keset talve õhuaknad lahti kiskunud, et värsket õhku sisse lasta. Sarnase jumalavallatu teo eest A. S. „nende herrade“ peale on nüüd hirmsasti pahane. Kuid vaatleme edasi — kes on siis need „Sõduri“ pädagoogid? Lugupeetud A. S. oma artikliridade vahel laseb läbi paista, et siin on tegemist kitsa kildkonna inimestega, kes võib olla isiklike huvisid taga ajades „kõmu“ sünnitavad. Kuid sarnane oletus on raske eskitus.

„Sõduri“ moraalne baas meie kaitseväge kasvatuse ja väljaõppe küsimustes on võrratult laiem, kui seda, võib olla, arvab olevat A. S. Aastate jooksul arenedes „Sõdur“ on suutnud luua tihedaid sidemeid meie kaitseväge laialiste kihtidega. Tema „pädagoogide“ hulka kuuluvad meie kaitseväge vanemaid juhte ja kasvatusväljaõppe alal tegutsevaid isikuid, o s a S v. ü h e n d a t u d õ p p e a s u t u s t e õ p p e j õ u d e s t, väga paljuid rivijuhte meie kaitseväes — vanemaid ja nooremaid.

Peale selle „Sõduri“ toimetuse on alalises tihedas ühenduses kõigi meie väljamaale komandeeritud ohvitseridega, millega tema veergudele on avatud ka need õppe- ja kasvatustöö tulemused, mis tehakse teiste riikide kõrgemates ja keskmistes sõjakoolides. Sõjakirjanduse — paljude sõjakoolide õppekavad ja programmid ma jätan veel koguni nimetamata.

Kõigi nende inimeste kohta, kelle töö tulemusi ja kogemusi „Sõduri“ veergudel on avaldatud, A. S. oma artiklis teeb üleoleva märkuse, et „nad ei olevat midagi loonud“, järelikult nad ei suuda ka midagi muud teha, kui korrata teiste tuntud pädagoogide kulunud vaateid“.

Vaatleme lähemalt, kas on sarnasel A. S. tõendusel vähematki alust. See tähendab, kas „Sõdur“ tõesti meie kaitseväge õppeala suhtes on „korranud ainult kulunud vaateid, ilma uusi positiivseid ettepanekuid tegemata“.

Minu ees on kõik käesoleva (1926) aasta „Sõduri“ numbrid. Neis meie kaitseväge õppeala üldse ja S. ü. õppeasutustes eriti käsitakse järgmistes numbrites:

Nr. 3, nr. 4, nr. 5, nr. 7/8, nr. 9, nr. 12/13, nr. 14/15, nr. 17/18.

Kokku kümme mitmesugust artiklit, mille pealkirju ei hakka siin uuesti kordama. Vaatasin nad veel kord läbi ja jõudsin otsusele: nad sisaldavad palju elulisi ideesid õppealal, mitmeid neist aga otsekohe konkreetseid näiteid selle kohta, kuidas õppetööd sel või teisel alal korraldada. Kui A. S. tahab tõendada vastupidist, siis, vabandagu väga, „Sõduri“ toimetusel tekib sarnasel korral tõsine kahtlus, kas lugupeetud A. S. need artiklid ka tõsiselt läbi on lugenud. See kahtlus on seda enam põhjendatud, et A. S. oma vastuväidetega on oodanud terve pool aastat ja ainult „Z“ artikli puhul ta viimaks on pööranud tähelepanu asjale. Kuid „Sõduri“ toimetuse sarnasel korral on sunnitud A. S. tähelepanu juhtima ühele väikesele asjaolule, nimelt: „Z“ artikkel oli mõeldud ainult lühikeseks kokkuvõtteks eelmisest, sarnaselt ta algas ka otsekohe peale; järelikult, et temast aru saada, peab lugema läbi kõik eelmised.

Seega „Z“ artikkel üksinda A. S.‘ile ei anna mingisugust moraalset õigust teha järeldusi kõikide kirjutuste kohta üldse.

Kõigest eeltoodust „Sõduri“ toimetuse on sunnitud järeldama, et A. S. väide: „Sõduri pädagoogid ei olevat midagi loonud“ on põhjendamatud. Tahaksin minna veelgi kaugeemale ja tõendada avaldatud artiklite põhjal, et „Sõdur“ oma pädagoogide kaudu poole aasta jooksul on avalikkuse ette toonud kasvatuse ja väljaõppe alal rohkem põhimõtteid ja praktilise tähtsusega küsimusi, kui seda on

teinud lugupeetud A. S. A. S. nimetatud küll „Sõduri“ väiteid „kulunud üteluste ümbertrükkimiseks“, kuid „Sõdur“ on valmis seda arvamist tõsiselt kaalumisele võtma ainult ühel tingimusel, nimelt:

näidaku A. S. „Sõdur“i lähemates numbrites, millele baseerub siis tema kui õppetöö juhi „loov“ töö, mis ta praegu teeb õppeasutustes. Meie kaitseväge „Sõduriga“ eesotsas on see nimelt teadmatud. Näidaku A. S., et see, mis tema teeb, on rajatud kõige parematele ja modernimatele põhimõtetele, et see töö teostatakse kõige otstarbekohasemate ja ökonoomsemate meetodite järgi, ühesõnaga, et kõik muu on halvem sellest meie olukorras — tõestagu seda must valgel. Aastaid töötades meie kaitseväge juhtide väljaõppe ja kasvatuse alal lugupeetud A. S. seni ei ole avalikkuse ette toonud ainustki ideed, millele ta on baseerunud oma töös. Kuid erilise huvi pärast, mis sel küsimusel on terve meie kaitseväge kohta, „Sõdur“ loodab kindlasti, et A. S. seda nüüd ei jäta enam mitte tegemata. Kui see ilmub — ja mida varem seda parem — siis kõneleme edasi selle teemi üle.

2. Kas „Sõdur“ on avaldanud oma veergudel valeandmeid ja laimu ja on püüdnud [„toorelt kedagi maha teha“

See on kõige raskem süüdistus „Sõduri“ vastu. Sarnaseid luksusasju nagu eespool nimetatud ei või endale lubada isegi mitte üldine ajakirjandus, veel vähem aga sõjaväeline ajakiri, kes pretendeerib eriajakirja nimetuse peale.

Kuidas on siis õieti lugu selle „valega“? Tuleb jällegi lehitseda endiseid numbreid ja vaadata läbi seda, mis on kirjutatud. See tehtud, jõuan päris kindlasti veendumusele: „Sõdur“ oma artiklites S. ü. õppeasutuste kohta ei ole kunagi sõnagi valetanud või kedagi „inetult maha teinud“, vaid on kõnelenud ainult puhas selget tõtt. Ja kui A. S. arvab vastupidist, siis toime- toime pöörab tema poole jällegi avaliku palvega — seda faktidega tõendada.

Näidaku A. S. nimelt täpselt, missugused mõtted, sõnad või laused „Sõduri“ paljudest artiklitest ta loeb sarnasteks, nagu ta neid on nimetanud oma vastuses. Vastus ise tõendus selle kohta peaaegu mingisuguseid ei sisalda, välja arvatud ainult üks lause: „tuuakse ette valeandmeid, nagu nõuaksid õppeasutused tuupimist ehk loengute sõna sõnalt kordamist.“

Sõna „tuupimine“ on tõesti sees „Z“ artiklis. Kuivõrra „Z“ oli õigustatud seda ütelust tarvitama, see küsimus käsitatakse lähemas artiklis.

Mis puutub ütelsusse „loengute sõna sõnalt kordamine“, siis sarnast „Sõduri“ artiklid ükski ei sisalda.

Kokkuvõttes selle punkti kohta peab jõudma otsusele, et A. S. väited „Sõduri“ valetamisest ja muist ilusatest asjadest vajavad veel tõsist põhjendamist tulevikus. „Sõdur“ loodab kindlasti, et lugupeetud A. S. ei jäta neid põhjendusi ette toomata. Senikaua aga kui see pole sündinud, toimetus loeb kõik A. S. ilusad epüütetid „Sõduri“ kohta enda kohta mitte maksvaks.

3. Kas vajab meie õppetöö õppeasutustes uuendusi ja missugused on „Sõduri“ poolt soovitatud õppemeetodid?

See punkt on sisuliselt kõige suurema tähtsusega, sest tema see ongi, mispärast kõik need vaielused on tekkinud. Kahjuks lugupeetud A. S. seda küsimust oma vastuses ei ole mitte võtnud tõsiselt ja asjalikult, nii et tema väidetest oleks võinud teha mingisuguseidki tegelikke järeldusi. S. ü. õppeasutuste õppeala küsimust, mida on deklareerinud isegi juba praegune Vabariigi Valitsus, lugupeetud A. S. ka selles oma esimeses avalikus kirjutuses on puudutanud niivõrra möödaminnes, ääriveeri mööda, et sellest isegi võimata on välja lugeda tema enda seisukohta. Ainult üks kord ta libiseb üle sellest küsimusest märkusega, et isegi väljamaalased on leidnud näiteks sideklassi paremal järjel kui teistes riikides.

„Sõduri“ toimetus järeldab sellest, et seega tahetakse tõendada: kõik on kõige paremas korras, koguni parem kui väljamaal, mis seal siis veel parandada või täiendada. Sarnane tõendus ei seisa küll mitte must valgel A. S. vastuses, kuid arvesse võttes artikli üldist tooni, ma olen õigustatud sellest tegema sarnase järelduse. Vabandan aga juba ette, kui lugupeetud A. S. seda süiski mitte nõnda ei ole mõtelnud.

Seega oleksime jõudnud niikaugemale, et võime konstateerida järgmist:

On olemas nähtus, nimelt õppetöö S.ü. õppeasutustes, mille kohta on kujunenud kaks üksteisele vastukäivat arvamist.

1. „Sõduri“ ja tema pädagoogide arvamine: õppetöös ei ole kõik korras, vaid seal oleks tarvis paljugi uuendada ja parandada nii sisult kui meetodilt.

2. Lugupeetud A. S. arvamine, kes ütleb: kõik eeltoodu on sihilik vale ja laim, kõik on korras ja isegi parem kui mujal. Järelikult ei ole tarvis ka midagi uuendada või parandada.

Alljärgnevas katsun võtta lähemale vaatlusele küsimuse, kuidas on siis võimalik, et ühe ja sama asja või nähtuse kohta võib tekkida kaks täiesti vastupidist arvamist. Harilikult on ju ikka nii, et mis must on jääb ikka mustaks, vaadaku seda kes tahtes.

Pea kohe alugses tähendama: loomulik niisugune seisukord eriti meie kaitseväge kaadri kasvatuses ja väljaõppe töös mitte ei ole. Kuid võimalik ta on täiesti eriti just pädagoogilise töö alal, kus terve töö väärtus oleneb ainult sellest, mis võtta aluseks või kriteeriumiks selle töö hindamisel.

„Sõduri“ pädagoogid need põhialused on avalikult avaldanud neis artiklites, mis on kirjutatud „Sõduris“. Lubatagu, et nad lähidalt veel kord kokku võtan ja osalt täiendan peensustes.

Kool valmistab oma õpilast ette sellele tegelekule tööle, mida hakkab tegema õpilane pärast kooli lõpetamist.

Sõjakooli õpilased on: meie riviohviterid ja kadetid.

Pärast kooli lõpetamist nende ülesanne on:

- a) kasvatada ja õpetada meie sõdurit,
- „ „ „ meie allohviteri,
- „ „ „ jagu, rühma, kompaniid ja pataljoni;

- b) juhtida lahingolukorras rühma,
- „ „ kompaniid,
- juhtida „ „ lahingolukorras pataljoni.

Üldine sõjapädagoogiline põhimõte on, et eriti noor juht koolist väeossa minnes oskab seal teha ainult seda, mida temale koolis tegelikult, praktiliselt kätte on õpetatud.

Järelikult Sõjakool oma õpilastele, eriti aga kadettidele peab andma praktilisi kogemusi ja harjumusi järgmistel aladel:

1. Kasvatuse alal:

Moraalne kasvatus: sisendades oma õpilastesse tugeva eesti rahvusliku moraali, praktiliselt kätte õpetama, kuidas seda kasvatada: sõduris, allohviteris — üksikult ja neis riviüksustes, mida nad hakkavad juhtima väeosas. Nimelt kuidas seda teha, missuguseid aineid, meetode ja abinõusid selleks tarvitada. Lõpuks, kuidas vaenlase moraali lõhkuda.

Kehaline kasvatus — samad ülesanded, peale lõpu.

Sõjaline väljaõpe. Kuidas praktiliselt õpetada välja: üksikut võitlejat jagu, rühma, kompaniid ja pataljoni. Kuidas vastavaid õppusi maastikul organiseerida ja juhtida.

Ühenduses sellega: kuidas õpetada kätte alluvatele mitmesuguste sõjatehniliste abinõude praktilist kasutamist, kuidas õpetada maastiku organiseerimist, kuidas õpetada sõjapodograafiat.

2. Riviüksuste juhtimise alal.

Siin on õppetöö keskkohaks taktika ala. Juhtima tähendab tegutsema lahingolukorras. Järelikult Sõjakooli õpilasi tuleb treenerida tegutsemisel jao, rühma, kompanii ja pataljoni juhtimises maastikul, olukorras,

mis võimalikult lähedal on sõjalisele olukorrale. Muidugi neile üksustele tuleb anda juure kõik sõjatehnilised abinõud ja abiväed, mis normaalselt neile antakse sõjas.

Kõik teavad kui raske on sarnane tegutsemine, järelikult lõviosa õppeajast peab olema pühendatud sellele.

Need on lühidalt need alusmõtted, millest välja minnes „Sõdur“ on asunud selle töö vaatlemisele, mis praegu tehtakse S. üh. õppeasutustes meie rivikaadri ettevalmistuse alal. A. S. oma artiklis need mõtted ristib ketserlikkudeks, sest et nad tahvat õppetööd korraldada niiviisi, et meie ohvitser omandaks teadmised lõbusas seltskonnas viibides ja — aspirandid aiavilja kasvatamisel.“

Kuid lugupeetud A. S. Siin ma Teist ei saa lihtsalt mitte aru. Õelge ometi: kus on „Sõdur“ kunagi midagi sellesarnast kirjutanud? Teie peate ennast tõearmastajaks inimeseks. Kuid sarnasel korral kuidas siis nimetada neid ütelusi lõbusast seltskonnast ja aiavilja kasvatamisest, mida Teie tahate vägisi kirjutada „Sõduri“ arvele.

Lugupeetud A. S., „Sõdur“ palub Teid tungivalt: lugege läbi tõsiselt kõik tema veergudel avaldatud artiklid, mis puutuvad õppealasse ja tooge sealt tõendusi oma väidetele. Ja kui Teie neist artiklitest leiata midagi peale töö, praktilise õppetöö neil alustel, mis eespool käsitatud — siis jah — siis tulge ja pooge „Sõdur“ risti kõigi tema pädagoogidega.

Kuid senikaua kui see ei ole sündinud, „Sõdur“ kõik need ütelused loeb ainult ebasündsateks väljendusteks, millega on tahatud katta kinni asja sisu, nimelt maskeerida neid tegelikke, puudulikke õppeviise, mis praegu on maksvad S. üh. õppeasutustes.

Miks ei võta lugupeetud A. S. neid arutusele kas või positiivsest küljest, kui A. S. julgeb ütelda, et „Sõdur“ valetab, miks ta ei julge siis ise näidata, kus on tõde?

Loobudes siinkohal selle küsimuse sisulisest läbiarutamisest, tahaksin juhtida tähelepanu ainult järgmisele asjaolule.

Lugupeetud A. S. käsutuses ühes kõigi loengute, repetitsioonide, eksamite ja klassi praktiliste töödega kokku on umbes 1200—1300 õppetundi, mis 8 kuu jooksul moodustab lõviosa üldisest õppeajast.

Kuid terve selle määratu pika aja kestel, mis repetitsioonide ajajärgul (2 kuud) vältab kella 8-st kuni kella 20—21, õpilased on sunnitud viibima ainult klassis. Ja viibides klassis kas loenguid kuulates või midagi täites, õpilaskond mitte üht minutit selle aja kestel ei ole oma tegevuses lähedaltki asetatud niisugustesse tingimustesse nagu seda nõuab see töö, milleks teda sarnasel kombel kasvatatakse, nimelt: meie rivi-

üksuste õpetamine ja lahingolukorras nende juhtimine.

Seda esile tuues „Sõdur“ palub tungivalt: lugupeetud A. S., valgustage meile veidi seda mõistatust, tehke meile selgeks, kuidas sarnaselt pandud õppetööga võib meie juhte õpetada tegema seda, mida nad tegelikult on kohustatud tegema hakkama pärast kooli lõpetamist.

Sellega ma ei taha koguni mitte tulla tõendamata, et S. üh. õppeasutustes seda tegelikku tööd sugugi ei tehta. Ei, seda tehakse. Alles hiljutised esinemised hippodroomil näitasid seda. Kuid kurbloolus seisab selles, et sellele tööle on pühendatud võimata vähe aega ja mis peaasi, tema ja klassi loengute vahel, mida juhatab A. S., ei ole mingisugust ideelist ühendust.

Kannatab selle all muidugi see tegelik õppetöö. Sest klass neelab küll lõviosa õpilaste energiat ja ajast, temale kulutatakse ka suur osa eelarvest, kuid tegeliku sõjalise väljaõppe mõttes praktiliselt ta annab oma õpilastele koguni vähe. S. üh. õppeasutustes klass on end ümbritsenud hiina müüriaga. Aasta-aastalt arenedes see müür on kasvanud ikka kõrgemale ja lõpuks on lõiganud kaheks S. üh. õppeasutuste õppetöö. Selle vahemüüri olemasolu õpilasele, eriti kadetile, on teinud võimata raskeks ülemineku klassiõppustelt praktilisele tööle, sest esimene neid ei valmista mitte ette viimasele. Kõik juhid teavad kuivõrra praktiline tegevus ja tegutsemine konkreetses olukorras on võrratumalt raskem kui jutustamine. Järelikult lõviosa õppeajast peab pühendama just noorte juhtide treenerimisele selles tegutsemises tegelikus olukorras. Kuid lugupeetud A. S. oma töös on talitanud otse vastupidiselt, andes „loengutele“ domineeriva tähtsuse. Oldakse nähtavasti arvamisel, et ettelugemine on niisugune maagiline tegevus, mille abil nelja seinat vahel võib organiseerida maastikku, kätte õpetada kõik meie kaitseväge tehnilised abinõud ja abiväed, organiseerida sidet ja vaatlust, juhtida piilkonda, pataljone ja kompaniisid jne.

Kuid „Sõdur“ arvab vastupidist. Ta on nimelt veendunud, et „loeng“ ka siis, kui ta on väga hästi korraldatud, on ainult esimene, algaste õppetöös. See on nimelt see algeline tegevus, kus õpilast tutvustatakse mitte ideedega, juhitakse tema tähelepanu neile, näidatakse allikad ja materjalid ja antakse juhtnõõrid nende kasutamiseks. Ühesõnaga: ka kõige parem loeng on ainult sissejuhatus tööks, viimane ise alles järgneb sellele.

Kui nii on, siis selle iseseisva töö jaoks peab andma ka aega. Õppetöö tuleb organiseerida sarnaselt, et kõige rohkem aega oleks pühendatud just nende ülesannete lahendamisele,

mida noored juhid hakkavad tegema pärast kooli lõpetamist. Niisugune kitsalt piiratud tähtsus on ka kõige paremini ette valmistatud loengul tegeliku väljaõppe seisukohalt.

Kõnelemata loengutest, mis raamatu teksti järgi ette loetakse ja seega kujutavad kolmanda isiku mõtete sõnasõnalist kordamist õpilastele.

Niipalju neist „loengutest“, mis meie kaitseväge juhtide pere tõesti ära on tüüdanud ja temale on andnud koguni vale ettekujutuse vaimlisest tööst üldse ja praktilisest tegevusest eriti.

Õppesüsteemi ideelise väärtuse hindajaks on asjaolu, kuivõrra ta suudab õpilasi rakendada tegelikule, praktilisele tööle.

Kas on see aga töö, kui noor, terve inimene 8 kuud 6—7 tundi iga päev repetitsioonide ajal aga veel paljugi rohkem istub klassilaua taga. Istub ja kuulab. Kas ei ole lugupeetud A. S. isiklikult jälginud, kuidas niisugune istumine inimese viimaks ära tüütatab, kurguni ära tüütab, nii et ta lõpuks enam mitte midagi ei kuula ka. Seega ainult istub, aktiivsemad aga kõrvalisi asju ajavad. Eks see ole protest sarnase „töö“ vastu, mis noore inimese püüab teha targaks mitte midagi tegemisega, tegelikult ta aga sellega vaimliselt tuimaks ja ükskõikseks teeb. Mulle näib, et see just ongi see kurikuulus „Perpetuum mobile“ — elava inimese vaimline läbimasindamine — millest oma artiklis kõneleb A. S., mida ta aga eksi-kombel on kirjutanud „Sõdur“i pädagoogide arvele. Lugupeetud A. S., võtke ta rahulikult endale, Teie lõite selle nimetuse ja ideeliselt ta seisab ka lähemal Teie poolt juhitud õppetööle.

„Sõdur“ teab, et ülaltoodud 1200—1300 tunni hulgas on ka praktilisi töid, kuid üldisest tundide arvust see on tilk meres.

Ja — ega needki tööd pole organiseeritud nii, et õpilane seal teeks seda, mis tal tuleks teha tulevikus väeosas — rahuajal ja sõjaajal.

Vaadake, lugupeetud A. S., missugune on tegelik seisukord. On väga kahju, et seda olukorda ei ole püütud analüüsida enne, kui tullakse avalikkude raskete süüdistustega „Sõduri“ aadressil. Nüüd seda on pidanud tegema „Sõdur“. Kahjatsen väga, kuid — pole midagi parata. Kindel on ju, et keegi seda ikka lõpude lõpuks peab tegema, sest seda nõuavad üldised huvid. Ainult neist välja minnes „Sõdur“ on võtnud enda peale selle raske tänamatu ülesande. Enne kui uut ehitada, peab jõudma selgusele, milles seisavad pahed. Ja kaadri väljaõpetamise küsimused meie kaitseväes on niivõrd suure elulise tähtsusega, et neid ei või jätta suutumata mingil tingimisel.

Kuid „Sõdur“ ei ole veel kaugeltki kõike ütelnud, mis sel alal ütelda oleks. Ja seda meeldi „Sõdur“ loodab nimelt kindalsti, et needki katkendilised väited ja mõtted avatelevad lugupeetud A. S. ennašt süvenema meie S. üh. õppeasutuste õppealasse täiel ulatusel.

Ja kui lugupeetud A. S. seda on teinud, kui ta on kõigekülgselt analüüsinud neid pädagoogilisi ülesandeid, mis temal täita, seda aega ja neid abinõusid, mis tema käsutuses, kui ta on ühtlasi vaadanud ringi, kuidas tehakse teistes riikides praegu sõjalis-kasvatuse tööd, siis ta tehku otsus ja kindel plaan, kuidas seda tööd teostada järgneval õppeaastal.

Ja kui ta ka selle on teinud, siis „Sõdur“ palub veel kord tungivalt: avaldagu oma põhjendatud ja kaalutud kavad „Sõduri“ veergudel — teadmiseks kõigile. Ma tahaksin olla ette veendunud, et need väited ja kavad siis mitte palju lahku ei lähe neist, mis seni on kirjutanud „Sõduri“ pädagoogid.

Veritas vincit!

A. Traksmann,

„Sõduri“ vastutav toimetaja.

„Aspirandid aiavilja kasvatamas“.

Oma kirjas „Uute õppemetoodide loojatele“ kirjutab auväärt A. S.: „Sõduri pädagoogid on viimasel ajal tegemas väga suuri jõupingutusi, et uut sõjaväelist õppemetoodi luua, kuid seni ei taha nad ühegi konkreetse ettepanekuga esineda.“

Just viimasel ajal oli „Sõduri“ veergudel rohkesti konkreetseid näpunäiteid sõja pädagoogika alalt, eriliselt meie S. üh. õp. kohta. Ka kõrvalseisja võib nende najal teha kindlaid otsusi. Ei tohi võtta eeskujuks endist Vene ametnikku, kelle peale ei mõjunud ei teiste arvamine, ei

kirjandus, ei ajakirjandus, vaid kes luges ainult ülemuse käsku „konkreetses ettepanekus.“

Kirjutasin „Sõduris“ Nr. 17/18 s. a. artikli „Reservohvitseride ettevalmistusest meil ja välismail.“ A. S. kiri sunnib mind veel sõna võtma, et näidata „Sõduri“ lugejatele, missugused on lugupeetud A. S. „õppemeetodid“ ja missugused õppeviisid on mujal reservohvitseride õpilaste koolides. Lugeja otsustagu ise, kui kasulikud on A. S. õppemeetodid ja kas „Sõduri pädagoogid“ on „toored mahategijad“ ja „valeandmete ettetoajad“ ja kas nad ei ole teinud A. S. ile konkreetseid ettepanekuid.

Ma võtan S. ü. õ. aspirantide kursuse õppekavast taktika ja sõjakunsti ajaloo programmid ja võrdlen neid Belgia ja Prantsuse reservohvitseride koolide vastavate programmidega ja õppeviisidega. Ruumi puudusel ei ole võimalust tuua võrdlusi kõikide õppeainete suhtes. Valin vaid tähtsamaid eriti sellepärast, et A. S. ise taktika programmidel lähedal seisab.

S. ü. õ. aspirantide kursuse „Jalaväe taktika programm“ 1925/26 aastaks.

1. Sissejuhatus. Taktika ja strateegia. Milliseid ülesandeid lahendab strateegia? Strateegiliste ülesannete lahendamiseks näited Ilmasõjast. Taktika ülesanded. Lahingtegevuse lõpulik eesmärk. Milliste abinõudega võime saavutada sõja ja lahingu lõpuliku eesmärgi.

2. Mille peale rajatakse taktika järeldused. Möödunud sõdade kogemuste tähtsus. Tehnika tähtsus. Lahingkorra, lahingvormide ja tegutsemise meetodite muutlikkus. Taktika järelduste jagamine muutuvateks ja muutmatuteks. Osalise võidu printsiip. Levktra lahing ja lahingud 10—19 nov. 1914 a. loode pool Varssavi.

3. Jõudude koondamise printsiip. Kuidas praegusaja tingimuste juures tuleb aru saada mõistest „jõud on koondatud“. Jõudude koondamine ühe tiiva vastu, mõlema tiiva vastu, koondamine keskkoha vastu. Näited: lahingud läänepool Varssavi 10—19. nov. 1914 a. Kanna lahing 216 a. e. Kr. s. Kindral Samsonovi armee üütasaamine.

4. Jõudude kokkuhoidmise printsiip, tema tähtsus ja tarvitamine. Positiivne näide: jõudude gruppeerimine lahingus põhjaloo pool Varssavi 1914 a. Negatiivne näide: Saksa jõudude gruppeerimine Marne'i lahingu ajal. Mis on tarvilik jõudude kokkuhoidmise printsiibi läbiviimiseks.

5. Koostötamise printsiip lahingus ja tema tähtsus. Kuidas viisid läbi koostötamise printsiipi lahingus Miltiades, Aleksander Suur. Moltke meetod. Mikspärast ei suutnud Ida-Preisimaal Vene I ja II armee saavutada koostötamist. Kuidas praegusaja tingimustes võib saavutada koostötamist lahingus.

6. Printsiip: panna alati vaenlast sarnasusse seisukorda, et ta otsustaval silmapilgul ei saaks kasutada kõiki omi jõude, kuna meie kõik oma jõud võiksimme ära kasutada. Maastiku kasutamine selleks otstarbeks. Salamisi. Platea lahingud. Manöövri kasutamine: lögid tiivadele, haaramised, piiramised, tuli.

7. Printsiip: panna vaenlast sarnasusse seisukorda, et ta ei saaks kasutada oma tugevaid külgi. Näited: Marathoni, Platea, Sfakteeria lahingud ja Põhja-Ameerika vabadussõda.

8. Ootamatuse printsiip, tema tähtsus. Näited ootamatuse kasutamisest vanal ajal.

Kulikovi lahing. Näited Ilmasõjast. Kuidas üldse võib saavutada ootamatust.

9. Milliste abinõudega saavutada ootamatust — pealetungil ja kaitsel. Kuidas kaitssta omi vägesid ootamatuse kahjuliku mõju eest.

10. Lahingu jagamine: ettevalmistus, otsustav löök ja vaenlase tagaajamine. Lahingu ettevalmistuse ülesanne. Milliste abinõudega võib vaenlast sarnasusse seisukorda panna, et ta ründavate üksuste vastu ei saaks kasutada oma tuld ja materjaalseid jõude. Manööver ja manöövri plaani kokkuseadmine.

11. Tuli kui lahingu ettevalmistuse abinõu. Tule ettevalmistus ülesandega täiesti purustada vaenlase kaitsehitused ning hävitada tema elav jõud ja aineiline vara. Näited tule ettevalmistusest lääne ja ida väerinnal Ilmasõjas.

12. Fortifikatsiooni ärakasutamine lahingu ettevalmistusel. Ootamatuse kasutamine ettevalmistusel. Näited: Lüttich ja 10. ning 6. prantsuse armee pealetung 18. juulil 1918 a.

13. Otsustus. Vaenlase väljapaikamine tema poolt vallutatud kohast (rünnak). Millega seletada rünnaku määratu suurt mõju võitluskäigu peale. Rünnak ilma esialgse rünnakbaasile asumata. Vene 27. diviisi ründamine sakslaste poolt 20. aug. 1914 a. esialgse rünnakbaasile asumisega.

14. Laskmine käigul ja viskega. Vaenlase tagaajamine; jälgimise tähtsus. Jälgimise viisid: frontaalne, prallcolno, risti ja piki vaenlase tagaajamise teed. Näide: Vene I armee tagaajamine sakslaste poolt Ida-Preisimaal 1914 a.

15. Sõjaväe ja rahva sõjalise ettevalmistuse printsiip. Sõjariistus võitluse protsessi jaotus väliseks ja sisemiseks. Esimese ja teise mõju sõjariistus võitluse peale. Moraalse ettevalmistuse alus ja tema tähtsus. Moraalse ettevalmistuse alus kreeklaste, roomlaste, türklaste, ristisõitjate, enamlaste jne. juures.

16. Jalaväe tähtsus nüüdisaja lahingus. Prantsuse ja Saksa määrustikkude vaatepunktid. Jalaväe omadused.

17. Jalaväe relvad. Jalaväe relvadele esitatavad nõudmised. Prantsuse ja Saksa jalaväe varustus. Jalaväe relvade jaotus gruppideks.

18. Jalaväe pealetungi lahingu üldiseloom. Jalaväe lahingu faasisteks jagamine.

19. Lähenedamine raske, kaugelaskte (20—23 klm) suurtükitele all. Missugustele tingimustele peab lähenedamine kord vastama selle tule piirkonnas.

20. Manöövri idee mõju jalaväe lähenedamine korra peale; seletada joonistustega. Näited Ilmasõjast. Vaenlase arvatava tegevuse mõju lähenedamiskorra peale. Negatiivne näide kindr. Kuropatkini pealetungilahingust Schahe jões (Vene-Jaapani sõda).

21. Lähenedamine kergesuurtüki tule piirkonnas. Tingimused, millele peab vastama

lähenedamise kord kergesuurtüki tule piirkonnas.

22. Pataljoni lähenedamise kord (joonistus). Raske-kuulipildujate ülesanded.

23. Kompanii lähenedamise kord (joonistus). Ülesanne raske-kuulip. ja miinipildujatele. Tule kontakti loomine oma jalaväe poolt vaenlase jalaväega, mis asub peavastupanu ribas. Vaenlase eelosade tagasitõrjumine.

24. Vaenlase positsiooni rünnak tankide abil. Ülesannete andmine tankidele.

25. Vallutatud vaenlase positsiooni ja eluasemete puhastamine vaenlasest peale nende vallutamist.

26. Kaitselahingu põhimõtted prantsuse ja saksa määrustiku järele. Kuivõrd on need põhimõtted kooskõlas möödunud sõdade kogemustega. Näited sõjaajaloost. Millal asutakse kaitsele.

27. Sügavuse tarvilikkus praegusaja kaitsel. Kaitsejoonte arenemine kaitseribadeks. Valveriba, peavastupanu-riba, seljatagune riba. Lahingtegevuse alused kaitseribades.

28. Valveriba. Tema ülesanded prantsuse ja saksa määrustiku järele. Jõudude koosseis ja asetus valveribas. Valveribasse määratud osade tegevuse üldiseloomustus.

29. Peavastupanuriba. Tema valik. Peavastupanuriba eelmise ääre tähtsus ja tema valik.

30. Peavastupanuriba sissevõtmine ja organiseerimine. Pataljoniülema ülesanded peavastupanuriba organiseerimisel.

31. Jagu. Jao organiseerimise põhimõtted. Prantsuse, Saksa ja Vene jagu. Jagu Eesti sõjaväes. Jao taktikaline ettevalmistus. Jao ülemate ettevalmistus ning sõdurite ettevalmistus koostöötamiseks.

Belgia jalaväe reservohvitseride õpilaste kooli jalaväe taktika programm.

1. Jalaväe mitmesuguste relvade kasutamine ja iseloom.

2. Lahingujagu, rühm, kuulipildujate rühm ja kompanii pealetungilahingus.

3. Lahingujagu, rühm, kuulipildujate rühm ja kompanii kaitselahingus.

4. Kuulipildujate kompanii lahingus.

5. Pataljon lahingus.

6. Jalaväe varustamine laskemoonaga lahinguväljal.

7. Jalaväe patareide ja tankide ülesanded.

8. Kahurväe koostöö jalaväega lahingus. Toetus, mida jalavägi võib loota kahurväelt.

9. Kergendatud väeosade (ratsavägi, jalavägi autodid, jalgratturid), soomusautode, pioneeride, lennukiväe koostöö jalaväega lahingus.

10. Jalaväe taktika arengu ülevaade pataljoni piires, alates 1914 a. kuni praeguse silmapilguni.

Igale loengule järgnevad ettekantud aine üle kohe praktilised harjutused kaartidel ja maastikul.

Prantsuse jalaväe reservohvitseride õpilaste kooli jalaväe taktika programm 1925/26 a. peale.

(Sõna „taktika“ programmis ei ole, on vaid teoreetiline jalaväe määrustiku I ja II osa õppimine).

I. Poolkursus.

1. Jalaväe m. I osa I peat. — Üldised põhimõtted.

2. Jalaväe m. I osa II peat. — Sõdur (üksikõppus).

3. Jalaväe m. I osa III peat. — Jagu (jaoõppus).

4. Jalaväe m. II osa I peat. — Üldised põhimõtted.

5. Jalaväe m. II osa II peat. — Ootamatus ja julgeolek.

6. Jalaväe m. II osa III peat. — Side ja edasiand. Käsud ja ettekanded.

7. Jalaväe m. II osa IV peat. — Moraalsed jõud, juht, väeosa.

8. Jalaväe m. II osa V peat. — Kohustused lahingus.

Üldise jalaväest.

9. Jalaväe m. II osa I peat. — Jalaväe omadused.

10. Jalaväe m. II osa II peat. — Jalaväe relvad ja abinõud.

11. Jalaväe m. II osa III peat. — Jalaväe lahingu iseloom.

12. Jalaväe m. II osa IV peat. — Jalaväe koostöö teiste väeliikidega.

Pealetungi lahing.

13. Jalaväe m. II osa I peat. — Pealetungi lahingu eesmärk ja tingimused.

14. Jalaväe m. II osa IV peat. — Kompanii lahing.

15. Jalaväe m. II osa VI peat. — Rühma lahing.

16. Jalaväe II osa m. VII peat. — Jao lahing. Laskurite pooljagu.

II. Poolkursus.

17. Jalaväe m. I osa IV peat. — Rühm (rühma õppus).

18. Jalaväe m. I osa V peat. — Kompanii ja tugevamad üksused.

Pealetungi lahing.

19. Jalaväe m. II osa II peat. — Diviisi jalaväe lahing.

20. Jalaväe m. II osa III peat. — Rügemendi lahing.

21. Jalaväe m. II osa IV peat. — Pataljoni lahing.

22. Jalaväe m. II osa VIII peat. — Erilised juhused pealetungi lahingus.

Kaitselahing.

23. Jalaväe m. I peat. — Defineerimine. Üldine ülevaade kaitse süsteemist.

24. Jalaväe m. II peat. — Kaitselahingu eesmärk ja tingimused.

25. Jalaväe m. III peat. — Kaitselahingu ettevalmistus.

26. Jalaväe m. IV peat. — Kaitselahingu läbiviimine.

27. Jalaväe m. V. peat. — Erilised juhused kaitseseisukorras.

Paralleelselt programmile sünnivad iga peatüki kohta praktilised harjutused maastikul ja kaartidel.

Vaadeldes sisuliselt meie jalaväe aspirantide taktika programmi, tekib tahtmatult küsimus — see on vist ikkagi strateegia või sõjafilosoofia programm. Loed edasi ja leiad, et see ei ole ka puhas strateegia, vaid on segu strateegiast, üldtaktikast, sõjakunsti ajaloost ja veel mõnest muust. Programmi lõppu, „31. piletilisse“ on nagu kogemata sattunud „Jagu“. Rühmast juttu üldse ei ole. Kompaniid käsitatakse ka ainult kord ja seegi vist mitte Eesti kompaniid, sest programmi lõppu on häbelikult sisse pugenud „Eesti jagu“. Sellest ja eelmistest piletitest võib oletada, et 99% Eesti jalaväe taktika programmist on pühendatud Saksa ja Prantsuse sõjavägedele. Ja see kõik tulevasele sõjaaegsele, tegelikule Eesti rühma, kompanii ja paremal juhusel pataljoni ülemale. Programmis leiab tulevane rühmaülem aina kõrgeid printsiipe: jõudude koondamise printsiip, osalise võidu printsiip, jõudude kokkuvõtte printsiip ja palju teisi suuri ja kõrgeid printsiipe. Ja näited selle kohta, kuidas neid teostada — ainult armeed ja korpused, enne Kristust ja pärast Kristust; Levkra lahing ja lahingud 10—19 nov. 1914 a. loodepool Varssavi, Kanne lahing 216 a. e. Kr. ja kindral Samsonovi armee lüüasaamine jne. Mis hakkab tegema väene rühmaülem tegelikult lahingus selle tarkusega. Kas tõesti ta oma rühma „jõude koondab“ ja „osalise võidu printsiibi“ põhjal „annab löögi vaenlase mõlemale tiivale“, või sunnib ta vaenlast „sarnasesse seisukorda, et otsustaval silmapilgul vaenlane ei saaks omi jõude kasutada ja rühma ülem saaks ära kasutada kogu omad jõud“, andes lahingu „Salamisi“ või „Platea“ lahingu eeskujul.

Uskuge, lugupeetud A. S., seni kui rühmaülem koolitatud aju jõuab Hannibalist tegeliku olukorrani, on ta rühm purustatud prinssi-

pideta ja sõjakunstis võhiku vaenlase poolt, kes on aga osav lihtsas jao, rühma ja kompanii lahingutegevuses. Tulevasel professoril on tarvis kõrget teadust, kuid tulevasel sõjaaegsel rühma- ja kompaniiülemal on tarvis rohkem lihtsat taktikalist treeningut juhtimises, jao, rühma, kompanii ja kõige rohkem pataljoni piirides. Rühmaülem peab tuleks hoida võimalikult selgena suurtest printsiipidest ja talle andma rohkem instinktiivseid lahinguharjumusi.

Vaadeldes Belgia ja Prantsuse programme leiab lugeja lihtsat, selget ja sirgjoonelist jalaväe taktikat. Meie lektor loeb ette kogu aine tervikuna klassis. Belgiasel ja prantslased korraldavad iga ettekande järele praktilisi töid ja harjutusi kaartidel ja maastikul.

Meie jalaväe aspirantidele loetakse veel üldtaktikat, suurtükiväe ja tehniliste vägede taktikat. Kaht viimast ei saa võrrelda, sest sarnaseid „teoreetilisi taktikaid“ tulevastele jalaväe reservohvitseridele kusagil mujal välismail ei käsitata. Muidugi see ei tähenda mitte, et seal ei õpita kahurväge ja tehnilisi abinõusid, kuid seda tehakse tegelikult, praktiliselt.

Aspirantide üldtaktika programm sisaldab 29 piletit ja on väga suure mahuga. Võrreldes jalaväe taktika programmiga on ta asjalikum ja sirgjoonelisem.

See programm kõlbaks tulevastele rügemiülematele, kuid sõjaaegsete rühma- ja kompaniiülematele ta on koormav. Programmi käsitamise viis on jällegi „kogu aine ettelugemine“. Selles programmis on asju, mis on üleliigsed jalaväe kompaniiülemale ja mis on võetud hoopis teistelt aladelt selleks, et seda uuesti korrata. Ruumi puudusel ei saa ma kahjuks seda mahutada „Sõdurisse“.

Belgias käsitatakse üldtaktika asemel „Väliäärustiku“ I ja IV peatükke.

1. Julgeolek, rännakud, puhkus.

2. Vägede transport raudteedel ja autodes.

3. Tervishoiuteenistus sõjaväljal.

Igale küsimusele järgnevad harjutused kaartil ja maastikul. Peale neid korraldatakse erilisi harjutusi käskude, aruannete, ettekannete, kirjade kirjutamises ja kokkuseadmises.

Prantslastel on üldtaktika asemel „Relvliikide kasutamise“ programm 1925/26 a. 14 harjutust:

1. Suured üksused. Organisatsiooni põhimõtted. Jalaväe diviis 1914 a. ja 1925 a. Jalaväe rügement 1914 a. ja 1925 a.

2. Liikumised. Väeosade transport raudteel. Konkreetne juhus.

3. Liikumised. Väeosade transport autodel. Konkreetne juhus.

4. Julgeolek rännakul. Diviisi luuresalgad. Eelkäitse. Tiivakaitse. Seljataguse kaitse. Rännaku korrad.

5. Julgeolek puhkusel. Manööversõjas. Positsioonisõjas. Konkreetset juhused 1914—1918 a. sõjast.

6. Jalaväe rügemendi kallaletung kindlustatud positsioonil. Konkreetne juhus sõjast 1914—1918 a.

7. Kuulipildujate pataljon. Konkreetne tundmaõppimine.

8. Tankid. Ajaloolised andmed. Üldised kasutamise reeglid. Tegelik tundmaõppimine.

9. Tankid. Tankide vähemad üksused. Tegelik tundmaõppimine.

10. Lennuasjandus. Ta ülesanded, jaotus, relvad. Vaatluslennuvägi, ülesanded, organisatsioon, kasutamise viisid.

11. Hävitajad, ülesanded, tegevusviisid, kasutamiseviisid.

12. Pommipildujad, ülesanded, taktika.

13. Lennuvägi Marokkos. Eralennuasjandus.

14. Jalaväe rügemendi laskemoonaga ja toiduga varustamise konkreetne tundmaõppimine. Konkreetne juhus.

Sellele järgnevad 2 suuremat üldist harjutust kaartidel ja 1 iseseisev kirjalik töö.

Sellest lühikesest võrdlusest näeme, et meie tulevane jalaväe reservohvitser peab kuulama nädalas 8 tundi teoreetilist, tegelikust elust abstraheeritud taktikat. Peale selle on veel 3 tundi nädalas praktilist taktikat, kuid ka seal lahendatakse taktikalisi ülesandeid klassis, isegi jao tegevuse peale (loe 8—10 mehe peale!) kaartidel ja paberil. Võiks ju veel teaduslikumaks minna ja ka sõduri üksikõppust kaardil lahendada, mehi horisontaalide ja nullerite vahel hüppeid tegema panna, paberil püssi lasta jne.

Mul on käepärast sel silmapilgul kahjuks ainult saksa Müncheni sõjakooli taktika tundide arvud. Seal loetakse taktikat tähtsamaks aineks; sakslased ise kirjutavad, et sellele pühendatakse kõige rohkem tunde nädalas, nimelt 5 tundi. Sellejuures viibib Saksa tulevane rühvõhvitser kõigest 21 kuud sõjakoolis ja sellest ajast veel 2 suvelaagris. Et näidata auväärt A. S'ile, kuidas sakslased hindavad õpilase selget pead, luban enesele väikese kõrvalkaldumise ja toon konkreetse näite Müncheni sõjakoolist. Koolis ei tohi olla päevas üle 7 tunni õppusi ja sellest ei tohi olla 1 aasta jooksul üle 4½ tunni töid klassis ja 2. aasta jooksul mitte üle 2½ tunni klassitöid. Sealjuures üks päev on täiesti vabaks antud klassitöödest. Meil on aga harilikult 6—7 tundi teoreetilisi „loenguid“ päevas ja repetitsioonide ajal õpilased on sunnitud klassis istuma kella 20—21 õhtul. Usun, et need nähtused peaksid mõtlema panema ka neid, kes ei kuulu „Sõduri pädagoogide“ hulka.

Meie aspirantide kursuse õppekavas 1925/26 a. seisab „sõjakunsti ajalugu“. Programm algab vanade kreeklastega ja roomlastega ja ainult 26. piletil jõuab Ilmasõjani, millele siis 7 piletit pühendatakse.

Belgia reservohvitseride koolis ei ole üldse sarnast ainet kui sõjakunsti ajalugu. Prantsuse keskmistes sõjakoolides käsitatakse ainult Ilmasõda. Kõige suuremad ajaloo austajad on sakslased. Müncheni sõjakooli programmis on „sõjaajalugu“ rahuaegsetele ohvitseridele, kuid programm on hoopis teine. Ei ole roomlasi ega kartaagolasi. Programm sisaldab: 1) sõjakunsti printsiibid Klausevitsi järele. 2) Friedrich Suure, Napoleoni ja Moltke õpetlikumad sõjakäigud ja 3) Ilmasõda. Viimast käsitatakse üksikasjaliselt. Sõjaajalugu on ajalooliseks aluseks Saksa praegusele taktikale ja strateegiale ja selles mõttes teda ka õpetatakse. Lugupeetud A. S., need näited peaksid veenma ja tõestama, et meie aspirantide väljaõppe küsimus nõuab uuendusi ja et „Sõduris“ toodud väited on rajatud tõe alusele.

Olgu võrdluseks veel üks näide teiselt alalt. Eestlane harib hoolsalt ja heade tagajärgedega oma põldu. Iga aastaga aina kasvab tema tootlikkus. Seda sellepärast, et ta hindab ja mõistab kasutada moodsaid põllutööriistu ja tunneb modern majapidamist. Kuid meie põllutöökoolides keegi ei hakka õpetama, kuidas vanas Kreekas ja Egiptuses enne Kristust ja pärast Kristust põldu hariti ja rehte peksti. Meie põllumehele ei ole seda vajagi! Tal ei ole aega ja teda ei huvitagi, kes saha ja rehepeksumasina üles leidis — tal on vaid tarvis, et teda kiirelt neid tarvitama õpetatakse ja uusi viise näidata. Õpetatud agronomil, kes teaduslikku tööd teeb, on ajalooline alus tarvilik. Meie aspirant on tegelik rühma või kompaniiülema sõjas ja selle õpetamine, mis oli enne Kristust, ainult rõõvib ta kallist aega, mis tarvilik lahingu-tegevuse ja relvade ning abinõude põhjalikuks tundmaõppimiseks.

Auväärt A. S. kirjutab: „Tekkib tundmus, et need herrad „Sõduri“ pädagoogid püüavad väga tõsise näoga ja suure kõmuga luua õppealal midagi „Perpetuum mobile“ sarnast, s. o. õppemetoodi, mis võimaldaks teadmiste edasiandmist, ilma et õpilastel oleks vaja tööd teha ja vaeva näha. Laps omandaks siis teadmised mängides, ohvitser lõbusas seltskonnas ja aspirandid aiavilja kasvatamisel.“ Lugupeetud A. S., see Montaini näide „lapse mängimisest“ ei olegi nii „kulunud“, kui Teie seda arvate. Maailma kuulsamad pädagoogid püüavad juba aastakümneid sinnapoole, et lapsed omandaksid teadmisi mängides. Need ajad on mööda, kus lapsi vitsaga ja vaevaga õpetati. Praegusaja moodsas lasteaias õpib laps mängides ja lõbusa 5—6 kord lühema aja jooksul kirjutama ja

lugema. Muidugi sellest ei saa veel järeldada, et ohvitser oma teadmised peaks omandama „lõbusas seltskonnas“ aega viites. Seda pole ka „Sõduri pädagoogid“ kunagi kusagil soovitanud.

Kuid ka ohvitseri õppustes tuleb seada üles põhinõue, et õppused oleksid huvitavad, kuid, mis peaasi, tegeliku eluga kooskõlas. Õppus on elukool. Sarnaseks teha tuleb ta ka õppeasutustes. Kuulaja taipab instinktiivselt millest tal on kasu ja millest mitte. Esimene omandatakse kiirelt, teine läheb kaotsi jäädavalt.

Taktika alal peaksid meie aspirandid just tegelikud aiavilja kasvatajad olema (muidugi allegooriliselt, sest oleks väga kurb, kui aspirantide kallist aega sarnasele nende tulevasele kutsele koguni kõrvalisele alale pühendatakse). Aspirandid peaksid oma taktikalised teadmised ja arusaamised tegelikkude lahinguharjutustega ja tööga omandama, rohkem väljas kui klassis. Nende õpeaeg on lühike, et lubada sarnast uhkust kui praeguste taktikate, sõjakunsti ja teiste ainete programmid. Nagu ei saa inimest teoreetiliste loengute abil kuduma ja heegeldama õpetada, nii ei saa ka 4 teoreetilise taktikaga ja teiste teoreetiliste loengutega aspiranti kasvatada sõjaaegseks rühma- ja kompaniilemaks. On tarvis rohkem tegelikke, väli-

õppuseid, ülesannete lahendamist maastikul ja kaartidel, sõjamänge, diskussioone ja iseseisvaid töid. See ongi „Sõduri pädagoogide“ soov. See süsteem nõuab õpilaselt ja õpetajalt palju rohkem tööd ja pingutust, kuid see töö on ka viljarikkam.

Lugupeetud A. S. lubab „Sõduri“ pädagoogide suhtes nalja ja nimetab nende meetodi „Perpetuum mobile'ks“. Kuid kuidas sarnasel korral nimetada meetodi, kus õpilased on sunnitud kuulama päevas 6—7 tundi kuivi loenguid tihti ainete üle, millel tegelikus elus pole väärtust ja kus õppetöö on surutud endistesse iganenud Vene šabloonidesse (praegune Venemaa on kõigest sellest lõpulikult loobunud). Mina arvan, et selle süsteemi juures tumeneb igal nõrgema iseloomuga õpilasel taktikaline arusaamine, nõrgeneb iseloom ja kaob algatus, otsustamis- ja teguvõime.

Oma väidete toeks soovitan huvitatuile vaadelda Belgia ja Prantsuse reservohvitseride õpilaste koolide õppeprogramme („Instruction relative au Recrutement et à la Formation des Sous-Lieutenants de Réserve“. Bruxelles 1925. ja „Programme d'Instruction Générale et Militaire des Élèves-officiers de Réserve“. 1925 (26. Paris). R. M.

Vene interventsiooni kokkulangemine.

Ed. Laaman.

Sõjast enamlastega on Vene valgete juhid avaldanud juba hulka mälestusi. Pea kõiki neid läbib psühholoogiline vastolu, mis sai valgetele saatuslikuks: esialgu kaljukindel, suurelt jaolt enamlastestki jagatud usk valgete kahtlemata võidusse ja siis armetu katastroof. Pea kõik tunnustavad ka tagant järele, et selle psühholoogilise eksituse peapõhjuseks oli poliitiliste tegurite alahindamine, rasked poliitilised vead, mis isegi sõjalistele operatsioonidele andsid vale suuna. „Keda Jumal hävitada tahab, seda lööb ta pimedusega“. Harva on kusagil see reegel otsemalt täide läinud, kui Vene valgete juures.

Interventsiooni, s. o. sõjariistus vahelesegamist enamlisel Venemaal kavatsesid juba sakslased. Paaril korral—1918 a. juunis ja augustis olid seks tähtjadjki määratud. Juunis pidid Saksa sõjavangid vene riietes ühes Vene ohvitseridega vallutama Moskva ja nii kaua käes hoidma, kuni Saksa väed Smolenski tagant kohale jõuavad, et siis Vene monarhistlike ringide toetusel uue saksasõbralise valitsuse luua.

Nähtavasti viis sakslasi sellele mõttele eehoslovakkide mäss, mis 26. mail Novonikolajevskis algas ja kulutulena 8. juuniks Samarasse välja jõudis, moodustades Volga ääres uue saksavaenulise enamlusvastase väerinna.

Kas olid sakslased otsusele jõudnud, et see väerind enam Volgast õhtupoole ei liigu, või oli teisigi põhjusi, kuid 18. juunil loobusid nad äkki oma plaanist.

Nagu R. von der Goltz kinnitab, kerkinud augustis üles teine interventsiooni kavatus. Saksa väejuhatas hakkas seks Vene monarhistidest Pihkvas „Põhja väge“ ja Ukrainas „Lõuna väge“ moodustama. Saksamaa ise langes aga enne kokku, kui asjast midagi välja tuli.

Nüüd jõudis kord liitriikide kätte Venes interveenerida. Need olid juba 1918. suvel väikesed väeosad Vladivostokis, Arhangelskis ja Murmanis maale saatnud, et sakslastele nende sadamate ärakasutamist takistada. Juba needki maandumised olid enamlastele surmahirmu peale ajanud. 1. augustil palus Vene

väliskomissar Tshitsherin, et Saksamaa Peterburit põhjapoolt (s. o. Soomest) liitlaste vastu varjaks. 5. augustil lisas ta sellele juure palve, et Saksa väed enamlike Venemaa pinnal liitlastesõbraliste Vene valgete vastu interveneriks. „Rabav tunnistus sellest, kui kõrgele neile vesi ulatas“, tähendab oma mälestustes tolle-kordne Saksa saadik Nõukogude Venemaal K. Helfferich.

Kui Saksamaa alla jäänud, oodati liitlaste poolt suuremat interventsiooni. Seks oli vaja eestkätt mõjukat Vene esitust, kes liitlastega kokku räägiks. Niisugust aga ei olnud.

Čehhoslovakkide Volga väerinna selja taga olid sotsialistid-revolutsionärid, kadetid, kasakad, siberlased ja rahvusvähemused pikkade vaieluste järele Ufa kongressil 8–23. septembril 1918. moodustanud direktoriumi, kelle võim üsna nimeline oli. Niipea kui ta väerinna taganemise tõttu Omskisse üle kolis, kukutasid tema 18. nov./1. dets. ööl parempoolsed ohvitseride organisatsioonid, kes admiral Koltshaki „ülevenemaaliseks valitsejaks“ seadsid. Riigipöörde tagajärjeks oli, et čehhid väerinnalt lahkusid ja ainult taga selja raudtee kaitsmisega piirdusid.

Koltshakki ei tunnustatud mujal mitte, eriti Lõuna-Venemaal, kuhu hiljem valgete keskkohat valgus, sest et sinna Türgi merekitsuste lahtimineku järele liidu laevastikud juure peasesid. Seal oli, Doni ja Kubani kasakate maadele toetudes, valge liikumine kõige esimesena alanud. Juba 2. novembril 1917. oli Novotsherkasskis kindral Aleksejev 200. ohvitseri ja 400 rubla rahaga hakanud vabatahtlikku väge looma. Donimaalt välja surutud, lahkusid valged 23. veebruaril 1918. Rostovist 4000 mehega Kubani steppidesse, alustades kuulsat „jääretket“. Kui Saksa väed 25. aprillil/8. mail 1918. Rostovi oma alla võtsid, said vabatahtlikud nende selja taga Kubanis suurema tegevusvabaduse. Juunikuus võis Denikin seal 8000-9000 mehega „teist Kubani retki“ alustada, mis teda 3. augustil Jekaterinodari ja 13. augustil Novorossiski viis.

Samal ajal olid sakslaste varjul ja nende otsekoheisel toetusel ka Doni kasakad end ataman Krasnovi juhatusel uuseti jalule ajanud. 1918. lõpuks oli Denikinil vabatahtlikku väge kuni 40.000, s. o. natuke vähem, kui oli čehhoslovakke Siberis — Volga väerinnal. Krasnovil oli Doni kasakaid veidi rohkem, kuid liitlaste tulekul sunniti ta 26. dets. 1918. Denikinit kõigi Lõuna-Venemaa vägede ülemjuhatajaks tunnustama.

Et Vene soove teada saada, kutsusid liitlased rea Vene politikategelasi Jassisse. Nagu Ufaski vaieldi seal 14. — 23. nov. 1918., kuid riiklise organisatsiooni kohta üksmeelele ei jõutudki. Paremtiiv ja keskkohat (kadetid) soovisid

sõjalist diktaatori, kusjuures parempoolsed seks suurvürst Nikolai Nikolajevitchi tahtsid kutsuda, kuna keskkohat leppis Denikiniga. Parem tiib pooldas direktoriumi. Ainult sõjalise abi vajaduses polnud lahkarvamisi; liitlaste nõuandel paluti seks Balkanilt 150.000 liitlaste väge, kes Saksa okkupatsiooni väe seisukohad Ukrainas ja Öhtu-Venemaal oma kätte võtaks ja varju looks, mille taga Vene valged võiksid end pealetungiks valmis seada.

13. detsembril Clemenceau kiitis selle nõu heaks. Denikinile oli juba varem lubatud, et 12 Prantsuse ja Kreeka diviisi Lõuna-Venemaale tulevad. Lubatud diviisid hakkasid 19. detsembril Odessas maanduma, kuid üle 12.000 sinna mehi ei jõudnud; siis tuli pööre liitlaste politikas. Inglismaa oli nimelt juba 5. jaanuaril 1919., suurtest interventsiooni kuludest tagasi kokkudes, ette pannud Venemaal vaheerahu korraldada. Sellest mõttest haaras ka Ameerika kinni ja kui Pariisi rahukonverents 16. ja 21. jaanuaril asus Vene küsimuse kallale, oli tulemuseks kutse kõigile Venemaal sõdijatele rahuläbirääkimisteks kokku tulla Prinkipo saarele Marmara merel.

Pariisi rahukonverentsi alguks oli marssal Foch kava valmistanud, kuidas sakslaste paremaks peoshoidmiseks liiduväed üle Saksamaa enamlike Venemaa peale marsiksid. Nähes anglosakside vastupanu, ei lasknud Clemenceau seda kava välja tuua enne, kui Prinkipo plaan Vene valgete keeldumise tõttu nurjas oli. 25. veebruaril rääkis Foch rahukonverentsil sõjaväe moodustamisest, kes kohe pärast Saksaga rahu alla kirjutamist eramlaste vastu läheks. Sõjaväkke pidid kuuluma kreeklased, serblased, rumeenlased, poolakad, čehhoslovakid, eestlased jne. Prantsuse ülemjuhatause all. Kuna Balfour sellele vastu vaidles, katsuti kava hiljem jaotada vähemateks operatsioonideks, et neist aegamööda suuremat välja arendada.

17. märtsil nõudis Foch, et Prantsusmaal olevad poola Halleri väed mitte mereteed, vaid Wieneri kaudu koju saadetak, et neid Lvovi juures kohe lahingusse võiks saata. Kui rahukonverents selle nõudmise tagasi lükkas, pandi käima keerulisem operatsioon, mis liitlasi tahes või tahtmata pidi tõmbama sõtta enamlaste vastu. Nagu president Wilsoni mälestustes kinnitatakse, valmistasid prantslased seks aegsasti ettepaneku, mille järele ungarlased oma piiri veel 50 kilomeetrit tagasi pidid võtma. Käsk anti edasi mitte kohe, vaid ligi kuu hiljem, 22. märtsil, kui Ungaris demokraatlik Karolyi valitsus juba küllalt oli nõrgenenud, nii et taganemiskäsk ta kukutas ja pukile Bela Kuni enamlased tõusid. Nüüd oli „Hannibal värvate ees“ ja viimane aeg tegutsemiseks.

25. märtsil toodi rahukonverentsile telegrammid Odessast, et seal liitlaste dessandi asjad halvad. Prantslaste katsed kohalikku valitsust moodustada, et elanikkudest abiväge saaks mobiliseerida, olid Denikini diktaatorliku vastuseisu pihta purunenud.

Kui Fochilt nõu küsiti, vastas see, et vaeva ei maksvat Odessat pidada, kuid et Rumeenia ja Poola vägesid tuleks kõvendada.

27. märtsil andis Foch rahukonverentsile oma kava: moodustada vägi prantslastest, ingllastest, ameeriklastest, kreeklastest, serblastest ja rumeenlastest, kes Odessast hakates Mustamerest õhtupoole ümber Ungari haaraks ja Wieneri okupeeriks, ning teistkätt Ungari enamlastele alla heites „Lvovi mulgu“ suluks. Nähes selles plaanis üldise vaheahu katkestamist Austria, Ungari ja Saksaga, keeldus Ameerika tema finantseerimisest. Plaan kukkus läbi ja Odessa evakueeriti venelastele täiesti ootamatalt 3.—6. aprillil 1919.

Seega oli anglosakside vastuseisu tõttu Fochi suur sõjalise interventsiooni plaan Venemaal lõpulikult läbi kukkunud. Ungari enamlaste likvideerisid pisut hiljem Rumeenia väed üksi.

Kuid läbi kukkudes viis ta endaga kaasa ka anglosakside rahusobitamise katsed. Prinkipo nurjaminekul olid Wilson ja Lloyd George Venemaale saatnud ameeriklase Bullitti, kes Moskvas 14. märtsil uued rahuettepanekud sai. Seks ajaks, kui need aga rahukonverentsi ette jõudsid, oli Ungari enamlaste riigipöörde meeolud teisale pööranud. Veel tegi Nansen 13. aprillil ameeriklaste toetusel ettepaneku Venemaal vaheahu korraldada, et sinna toiduaineid võiks saata. Selle ettepaneku lükkasid 7. mail juba enamlasted tagasi. Nii oli ka rahusobitusel ots peal.

Jäi üle kolmas tee: kohalikke sõdivaid jõudusid enamlaste vastu raha ja varustusega toetada. Inglismaa, kes seda vaheahust peale kõige energilisemalt teinud, astus nüüd Vene interventsioonis Prantsuse asemele ja Inglise sõjaminister Churchill kulutas seks ühe aastaga üle 100 miljoni naelsterlingit.

* * *

Koltshakil läks alguses hästi. Ehk küll tema lõunatiival taganemine jatkus (30. detsembril evakueeriti Ufa), asuti põhjapool värskete vägedega vastupealetungile ja vallutati 29 dets. Perm. See oli viimane võit, milles čehhid Koltshakile veel kaasa aitasid.

1919 jaanuaris peeti Tsheljabinskis nõu operatsioonide üldplaani kohta. Vene teenistusse üle tulnud čehh Gaida, Siberi väe juhataja, soovitas ühes Orenburgi kasakate ataman Dutoviga peale tungida lõuna sihis, kus 90 kilomeetrit vahet jäi Denikini väeni, kellega

oleks võinud moodustada ühise väerinna. Koltshaki staabi ülem kindral Lebedev (eksiarvamiste ärahoidmiseks teatame, et kõne all olev kindral Lebedev ei ole mitte meie S. Ü. Õ. lektorina teeniv kindral Lebedev, sest tema teenis sel ajal enamlaste juures. Toim.) seisib järsult selle vastu, seletades, et ühinemine tooks subordinatsiooni tüüsid, mille tagajärjed saatuslikud. Selle asemel soovitas ta põhja sihti: Perm-Vjatka-Vologda. Koltshak otsustas küsimuse Lebedevi kasuks tähendusega, et kes ennem Moskvasse jõuab, see saab seisukorra peremeheks.

Samasugune kindralite subordinatsiooni-anarhia määras kuu hiljem sama saatuslikult ka Denikini operatsioonide suuna. Kui Põhja-Kaukas veebruarikeskeks puhastatud, tekkis sealgi küsimus, mis suunas pealetungi Sise-Venemaale jatkata. Ja vastuoksa Vrangelile, kes idakätt Volgat mööda minna soovitas, et Koltshakiga ühineda, valiti tee otse läbi Ukraina, sest et seda mööda enne Koltshaki Moskvasse loodeti jõuda. Eks mänginud Judenitshilgi sama saatuslikku osa kindralite võiduajamine üketeisest enne Peterburisse, kusjuures operatiivkäsud täitmata jäeti ja Trotskil Tosno kau-du abivägede juuretoomist ei sulutud.

Koltshaki pealetung arenes kuni lume sulamiseni. Teedelagunemise aegu, mis kestis 3 nädalat, koondasid enamlasted oma paremale tiivale Frunse juhatusel kolmest armeest rusika, kes põhjast edasi tungivat Koltshaki väge lõuna poolt ümber hakkas haarama. 29 mail telegraferis Lenin ida-väerinnale: „Kui me talveks Uurali ei valluta, siis loen ma revolutsiooni hukkumise möödapeasmatuks“. („Isvestija“ 2 dets. 1925). Punaväel läks korda mitte ainult Lenini käsku täita, vaid ta jõudis enne talvet sealt ka veel lõuna-frontile üle visata mitu diviisi, kes Orelli all Denikini saatuse otsustasid. Kui 12. juunil 1919 Pariisi rahukonverents ja Denikin ühteaegu Koltshaki üle-venemaaliseks valitsejaks tunnustasid, oli Koltshaki täht juba loodenemas.

Tema asemele tõusis esiplaanile Denikin. Kui liitlased kevadel Odessa ja Sevastopoli evakueerisid, läks valgete seisukord üsna raskeks ja punased vallutasid isegi pea kogu Krimmi. Kuid ühest küljest kees kogu Ukraina punaväe seljataga „rohelist“ mässutules, teisest küljest said valged liitlastelt rikkalikult sõjavarustust. Aprillikuus võis Denikin lootusrikkalt tähendada, et ta nädalat kolm enne Koltshakki Moskvas loodab olla.

Üldpealetung algas Donimaalt seega, et 24. juunil Harkov ja 30. juunil Tsaritsõn vallutati. Veel kord seisib Denikin valiku ees, kas Volgat mööda Koltshakiga ühinemiseks edasi tungida, või üle Ukraina otse Moskva peale minna. Nagu Vrangel pärast ette heitis, olid jälle

„auahned fantaasiad“, mis Denikini suuna määrasid. Ta tahtis võimalikult rutem Moskvasse jõuda, ehk küll, või ehk just selle tõttu, et pikaks väerinnaks vägesid liig vähe ja reservid puudusid. Algas hinge kinni pidamata võidujooks. Nagu Lenin aprillis Uurali kohta nii hakkas Denikin siin suve lõpul aru saama, kuivõrd see mäng *va banque* on. „Kui me novembriks Moskvast pole, ütles ta, on meie lood halvad“.

Aga juba enne novembrit jäi hing kinni. 13. oktoobril murdis Orelli all pealetung — nädal ennem, kui Judenitshil Pulkovo all.

Tagasiveerimine läks siis peatamatult: 5 detsembril lahkusid valged Harkovist, 8. jaanuaril 1920 Novotsherkasskist, 4. märtsil Jekaterinodarist; 4. aprillil, kui ka Novorossiisk maha jäetud, andis Denikin oma võimu üle Vrangele, kes siis veel kord Krimmis õnne katsus, mis aga ainult niikaua võis kesta, kuni Poola enamlastega sõdis; niisama nagu pärast Koltshaki kokkulangemist valgete võimule Vladivostokis Jaapani okupatsiooni väed kestvuse määrasid.

Valgete ülemjuhatajad olid Moskva vallutamise lugenud nii kergeks, et tarvilikuks ei pidanud ühise väerinna loomiseks üksteisega kokku leppida. Niisama ei pidanud ei nemande nende poliitilised nõuandjad tarviliseks oma ettevõttele muretseda laiemat poliitilist ja sotsiaalset alust. Selle peale hakati mõtlema alles siis, kui juba liig hilja oli.

Algoeks olid Uurali vägedele — ehhslovakid ja Denikinile — kasakad. Nii ühed kui teised olid teatava demokraatliku omavalitsusega harjunud. Ja mõlemad peletati eemale politikaga, mis vana Venemaa korda võimalikult restaureerida püüdis.

1917 augustist alates olid vene parempoolsed ja keskerakonnad kuni kadettideni lootnud diktatuurist imeasju. Ja igakord, kui neil juhus oli seda teostada, tuli ilmsiks, et diktatuuriks on kõige pealt vaja — diktaatorit. Ei vahva tulipea Kornilov, ei närviline ja impulsiivne Koltshak, ei kangekaelne, laiema jooneta Denikin ei olnud seda. Pealegi puudus neil poliitiline kogemus. Nad olid ainult sirmiks parempoolsetel ringidel, keda ajasid mitte rahvuslikud üldhüvid, vaid vanade eesõigus- tude kihtide pimedad klassiinstinktid. Nagu Denikin kaebab, on teda õige läbipaistvate ähvardustega sealt poolt vaol peetud. Tema staabiülem Romanovski lastigi nurga tagant maha — üleliigse vabameelsuse eest.

Nagu ülemjuhatajad ühise väerinna kohta ei suutnud kokku leppida, nii ka nende poliitika- mehed tarviliste uuenduste kohta. Ainukeseks riigitarkuseks jäi siis „mitte etteotsustamine“,

s.o. edasilükkamine, kuna edespidi kergem loodeti vana korra kasuks üldlahingut anda.

See otsustamatus seletab, miks piiririiki- dega kokkulepetele ei jõutud ühiste operatsioonide kohta. Veel enam. Ka kasakate omavalitsusi närveeriti niisama, kuni kubanlased oma delegatsiooni Pariisi rahukonverentsile saatsid õigust otsima ja Denikin siis 7. nov. 1919 mõne neist sõjakohtu kätte andis ja üles poos. Mispeale Kubani kasakad kõige kriitilisemal silmapilgul väerinnalt lahkusid.

Otsustamatus maaküsimuses ei takistanud ometi mõisnikke valgete vägede järele oma mõisadesse tagasi tulemast ja karistussalkade abil oma endiseid õigusi jalule seadmast, nii et Denikin mitmel puhul tagasihoidvalt vahele pidi esgama.

Valgete juhid läksid välja selle peale, et vae- nust enamlaste vastu rahvas neile kõik lubab. Esimene kergendustunne enamlaste alt peas- misel oli ka ühtlasi valgete lootuste õitseag. Sellele ehitatigi valgete sõjaplaanid, mis ennem üllatamiseks rehkendatud sõjaretki kui korra- liku pealetungi laadi kandsid.

Kui aga edasitung mitte nii ruttu ei arene- nud, oli vaja rohkem kohaliku maa ja rahva peale toetuda. Siis selgus, et valgetel õieti mingit abinõu ei olnud rahva jõudude kokku- võtmiseks.

Lüüasaanu kibeduses on valgete poolt tihti välisriike interventsiooni kokkulangemises süü- distatud. On tõenäolik, et kui 1918/19 aasta vahetusel suuremad liitlaste väed Venemaa piiridele oleksid ilmunud, siis see poolmiljoni punaväge, mis enamlastel tol ajal oli, kauem vastu panema poleks hakanud.

Võõras sõjaline vahelesegamine toob aga enda järele ikka raskeid poliitilisi sekeldusi. Vene rahvuslisest seisukohast oli kahtlemata parem, kui Vene valged ainult võõra sõjavaru- tuse ja finants toetusel, nagu piiririgidki, oma ülesande läbi oleks suutnud viia. Venemaa oli enamlast oma nahal palju valusamini tunda saanud, kui piirirahvad. Sellest ka valgete esi- algne edu. 1919 suvel olid nad oma sihile kõige lähemal. Ja siis 1919 sügisel, kui lõpuvõitlu- seks tuli mobiliseerida rahva enda jõud, sel- gus; et valged kaotavad mitte mõnel välisel põhjusel, vaid enda sisemisest jõuetusest. Disin- tegratsioon, kõlbline laokileminek ülevalt kuni alla. Üleval kindralid, kes „auahnuse fantas- tikast“ kokku ei suutnud leppida, — algaste Hiina kindralite kodusõjale; all meeltheitnud rahvas nüridas ükskõiksuses või avalikus mässus. Vene rahvas oli oma algosadeks puru- nenud. Denikin ise peab seda oma lüüasaa- mise kõige sügavamaks põhjuseks (Очерки русской смуты III).

„Rahva kolme algkihi—kodanluse, proletariaadi ja talurahva vahele kiilunud lepitamatud vastolud ideoloogias, sotsiaalsetes ja majanduslistes suhetes, mis ikka potentsis olnud, revolutsioonis süvendatud ja nõukogude võimu lahutamise politikaga teravaks aetud. Nad

riisusid meilt edu kõige kindlama tagatise — rahva väerinna ühtluse“.

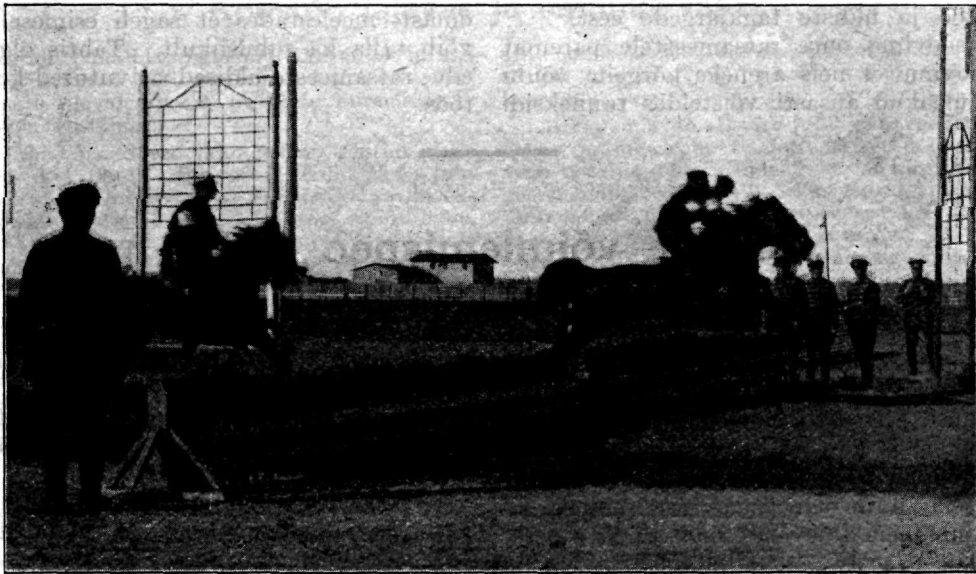
Valgete juhi otsuse tabavust kinnitab ka piiriirikide kogemus. Just üldrahvusliku väerinna ühtlus ja soliidsus, mis Vene valgetel puudus, võimaldas piiriirikidele samal ajal vabadussõja võidu.

Üleriiklised sõjaväe ratsavõistlused ja mängud

5. ja 6. juunil 1926. Tallinnas.

Sõjariistliigi väärtus on igal teada moodustava üksiku võitleja väärtusest. Meie ratsaväe (õigemini ratsaüksuste) kohta, arvesse võttes ülesandeid ja nõudeid nüüdisaja ratsaväelt, on see põhimõte eriti tähelepanu vääri, sest meie väikesearvulisel ratsameeste perel tuleks sõja puhul täita ülesandeid, mis nõuavad

lisemad ja mitmekesisemad. Eriti tuleb alla kriipsutada, et tänava võtsid võistlustest osa jalaväe rügementide ratsakomandod ja — suure eduga, mille tõenduseks I auhind 5. jalaväe rügl. leitn. Bredele sõidu eest tundmata maastikul. Nimelt leitn. Brede sõitis läbi distantsi 53 klm tundmata maastikul 2 tunni 27 min.

Moment concours hippique'ist ohvitseridele.

mehelt oskust, füüsilist ja moraalselt tugevust ning hobuselt peale tarvilise ettevalmistuse veel erilist sitkust.

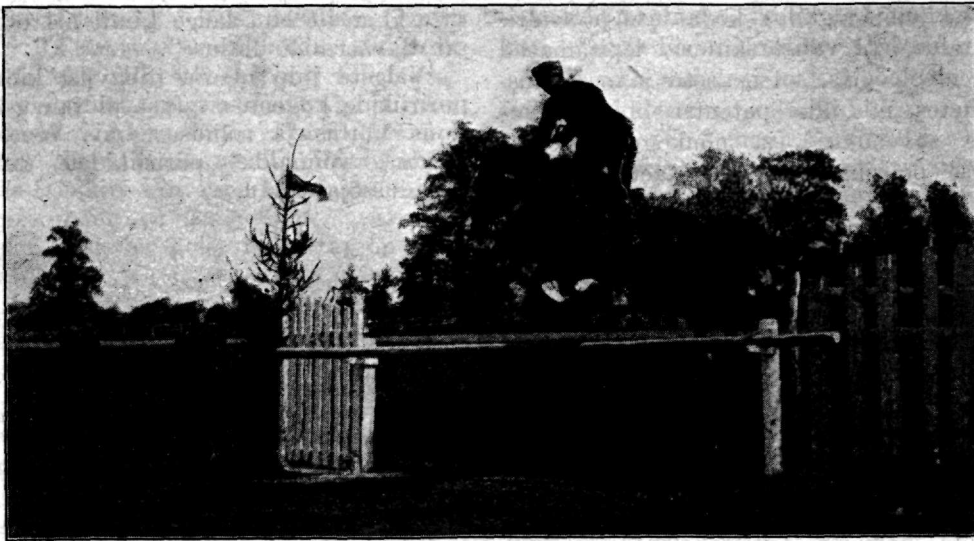
Ratsaväe rahuaegses ettevalmistuses peetakse meil silmas ülaltoodud põhimõtteid.

Et võimaldada juhtidele kontrollida ratsaväe ettevalmistuse tööd, et anda ka kodanikule võimalus jälgida oma riigikaitse loomingu ratsaväe alal, selleks on mõeldud sarnased avalikud võistlused ja mängud.

Tänavused võistlused, võrreldes 25. okt. 1925. Tallinna hippodroomil peetud sõjaväe ratsavõistluste ja mängudega, olid laiaulatus-

14 sek., sealjuures tuli hobune tagasi normaal seisukorras. Sarnane saavutus teeb au jalaväe ratsakomandole ja näitab ühtlasi, et jalaväe rügemendid mõistavad ratsakomando tähtsust ja on valinud õigesuuna k-do ettevalmistuses.

5. ja 6. juunil s. a. peetud ratsavõistlused näitasid võrreldes endistega edu igas osas. Seda kriipsutasid ka alla auhindade väljajagamisel kindral Laidoner ja Kindralstaabi ülem kindral Reek. Kindralstaabi ülem, tuues tervitusi sõjaministrilt võistlujatele ja võitjatele, tänas ühtlasi ratsaväe

Moment ratsavõistlustest takistustega.

inspektorit kolonel Buxhoevdeni võistluste korralduse töö ja üldiste tagajärgede eest.

Meie soovime oma ratsameestele paremat edu. Soovime et neis areneks kõrgeim võidu tahe, et üksikud ausasti võisteldes tunneksid.

oma kaaslaste võidust mitte vähem rõõmu kui omast, meeletades et sageli esimesele kohale võib tulla ka juhuslikult. Tähtis olgu üldine edu, ratsameeste üldised saavutused kodukaitse töös.

E—

Koolide võimlemispeo puhul.

6. selle kuu päeval oli meie koolide suurpäev. Talvetöö lõppu mälestati traditsioonilise võimlemispeoga, mis pidi olema lõpuakordiks käesolevale õppeaastale.

Tallinnas see pidu kujunes eriti suurejooneliseks. Ka meie kaitseväge juhtidele sel päeval avanes võimalus lähemat pilku heita meie kooliellu — selle taimelava sügavasse mullakihti, kust võrsub meie tulevaste riigikaitsjate pere.

Kehaline kasvatus — individuaalne ja massiline — on üks neist alustest, millele tugineb meie kodukaitse.

On need alused tugevad ja lootustäratavad? Hiljuti lõpnud kehalise kasvatus kongress lasi läbi paista nii mõneski suhtes rasket seisukorda sel alal ka pealinnas.

Kevadine lõpupidu näitas, et h o o l i m a t a r a s k u s t e s t siiski on saavutatud ülevaid tagajärgi.

5500 osavõtjat — juba see arv imponeerib, kuigi nad ei esinenud korraga. Ja terve see mass — paar jalaväe rügementi — oli pandud liikuma — sõjaväelise korra järgi.

Defileerimine lippudega — külaliste tervitamine.

Etteasted — marssimine kolonnis, harvenemine — täpne joondumine.

Komandod — nagu nad meil sõjaväeski tarvitusel sarnastel puhkudel.

Eks see ole meie noorsoo tegelik ettevalmistus neile kohustustele, mis tal tuleb täita riigikaitses alal.

Siin nõutakse samasugust distsipliini, tähelepanu ja täpsust liigutustes ja liikumistes, nagu seda teeme meiegi kaitseväes.

Korraga individuaalse ja kollektiivse distsipliini kasvatamine noortes kodanikkudes.

Ja neid nõudeid täitsid täpselt kõik — põlvepikkune algkooli õpilane samasuguse innu ja hoolega kui keskkooli viimased klassid.

Kavas olid ette nähtud kepi- ja lipuharjutused algkoolidele, vabad harjutused keskkoolidele, mitmesugused mängud, teatejooks, võimlemine riistadel ja püramiidid. Soolonumbrina — rahvatantsud.

Märgin ainult mõnd üksikasja sellest kavast.

Teravalt esinesid üksteisest poiss- ja tütarlaste etteasted. Kuivõrra esimesed väljendasid jõudu, energiat, hoogu ja osavust, niivõrra teine oli naiselikult õrn, täis rütmi, graatsiat ja ilu.

Täitmises tundus aga tüdrukutel veel rohkemgi puhtust, sulavust ja ühtlust liigutustes. Näib nii, et meie koolides ka naissoo kehalisele arenemisele on pöördud tõsiselt tähelepanu, püüdes teostada põhimõtet, et „terve naine on tugeva mehe ema“.

Niisugustel massilistel esinemistel peale puht sportlase huvi on ka suur rahvuslik-kasvatustiline tähtsus.

Peol oli ka selle külje eest eriliselt hoolitsetud, sest sooloonumbrina ette kantud rahvatantse tuleb hinnata eestkätt sellelt seisukohalt. Minevik on see, millele rajame oma rahvusliku tuleviku — selle hüüdsõna teostamisele võivad aidata kaasa paljud töölisel kõige mitmekesisematelt aladelt.

Meie võimlemisõpetajad keskkoolides on osanud selle elemendi osavasti põimida ka oma töökavasse.

Koostöö jalaväe ja lennuki vahel.

Iga väejuht püüab lahingus mõjuda temale alluva väeosa tegevusele nii nagu see temale kõige otstarbekohasem näib olevat ligema ülesande kiiremaks ja kasulikumaks teostamiseks.

Kõik juhi korraldused lahingus on sihitud ühele eesmärgile — saavutada edu, võitu. Kuid ükski juht ei tee ühtki sammu *motiivideta*. Motiivide tahamiseks ja leidmiseks aga peavad juhil käepärast olema kõige värskemad ja täpsemad teated sündmustest; muude teadete hulgas omavad suurima tähtsuse need, mis puudutavad oma eesliini olukorda ja tarvidusi ning lähema vaenlase tegevust. Missuguste abinõudega saavutab ta lahingus need teated?

Nooremad juhid (kuni rühmaülemani, viimased kaasa arvatud) saavad tarvilikud teated silmaside ja alluvate abil; enamasti aga näevad nad ise kõiki neid sündmusi, mis just määravad nende tegevuse. Kuid alates kompaniiülema lähedasi keerulisemaks. Kompaniiülem võib asuda ½ km. (või koguni rohkem) eelliinist eemal; osa sündmusi näeb ta ise, aga osa jääb nägematuks puht füsioloogilistel ja füüsilistel põhjustel. Moodne sõjakunst püüab tähendatud puudust kõrvaldada, tehes selleks kunstiliselt laiemaks juhi nägemisvõimet. Ootamata ilmunud vaenlase kuulipilduja või mõni muu toke, tema haarav varu, läbimurda grupp, tank, oma naaberkompanii abistamise tarvidus jne. — kõigist seesugustest, võib olla, juhuslistest elementidest oleneb sageli lahingu käik ja väeosa moraalse jõu tõus või mõn. Nende juhuste mängus on väejuht laevakapteni sarnane, kes kobamisi oma laeva peab juhtima tundmata veealuste kivide ja madalikkude vahel. Andke temale aegsasti teateid nende kohta, küll ta siis eesmärgile jõuab, kindlalt ja kõige lähemat teed.

Nagu tähendasin, ei jatku füüsilisest nägemisest juba kompaniiülema ja tuleb temale võimaldada abinõud, mis laiendaksid tema „nägemise“ piirkonda. Neile abinõudele seatakse kaks peanõuet: täpsus ja kiirus. Praegusel ajal ei tunda veel abinõusid, mis vastaksid täielikult ja igal ajal tähendatud nõudele. Iga abinõu annab paremaid tagajärgi isesugustes erilistes tingimustes ja võivad olla juhused, kus abinõu jääb täiesti tagajärjetuks. Sarnased juhused võivad aga kallilt maksivad üllatusi esile kutsuda ja viimaste

Noorus on lootusrikas.

Noorusjõud on ülevoolav, täis usku endasse ja lootust tulevikku.

Noorus tahab end avaldada, oma jõudu proovida, tahab rõõmus olla üheskoos ja mängida päikese kullas.....

Meie vanema põlve kohus on temale seda võimaldada võimalikult sagedamini.

Kasvatajad, viige meie kooli võimalikult rohkem elurõõmu ja päikesepaistet. Tehke töö seal eluliselt kasulikuks ja huvitavaks, mis karastab ja küpsetab meie noorsoo valmisviljaks Eesti riiklises tööpõllul.

6. juuni näitas missuguses sihis minna meie noorsoo ettevalmistamise alal üld- ja sõjaväe õppeasutustes.

A. T.

ärahoidmiseks tuleb tarvitusele võtta kõige mitmekesisemad abiriistad ja -nõud — telegraafid, telefonid, koerad, tuvid, lennukid jne.

Mida sügavamal asub juht, seda raskemaks läheb täpne ja õigeaegne teadete kätetoimetamine. Nii võib pataljoniülema asuda 1—2—3 km eesliini taga; rügemendiülema 3—4—6 km. Siin on teadete kätetoimetamine ülemale väeosa asetuse kõikidest punktidest juba märksa raskem, iseäranis kui seda vaja teha kiirelt ja täpselt. Võtame ligemale harutusele küsimuse, mida võib siin pakkuda jalaväega koos töötav lennuk.

Peab kõige pealt tähendama, et nagu igal teisel abinõul nii leiame ka lennukil mitmed puudused. Sagedasti ei suuda lennuk üldse tegutseda (õhuvalitsemise puudus, halb ilm, pimedus), või suudab seda õige puudulikult. Kuid teiselt poolt võib enesele ette kujutada olukordi, kus lennuk võib tegutseda kui ainus sideluurevahend (sissepiiramisel, kaugele ette läinud luuresalk, tulelõõgi alla sattunud väeosa). Lisaks, täienduseks ja kindlustuseks teistele vahenditele on lennukit kasulik tarvitada igal juhusel, kui karta on teiste vahendite tagajärjetust. Selle kõrval on lennukil heaks omaduseks ühendada enesemid funktsioone side, luure, otsekohe toetuse, osalt ka transporti aladel.

Jalaväe rügemendi üksikute osade tegevuse kordineerimine, eesliinil tegutseva jalaväe ja üldtegevuse või otsekohe toetuse suurtükiväe tegevuse koostööstamine, suurtükiväe koondamine, tule ülekandmine ühelt märgilt teisele, tule lõpetamine jne. — kõik see nõuab üht eeltingimust: et ülemal igal silmapilgul võimalikult selge pilt oleks sellest, mis sünnib praegu eesliinil. Siin võib väeosa ülemale juub jalaväe lennuk kasulik olla oma krokiide ja paketteadete. Muidugi võib ülem seda kätte saada ka teisel teel, näit. telegraafi või käskjala kaudu, kuid telegrafeerimise juures tuleb tarvitada koordinaate ja šiffri, mis väga tülitav ja eksitav. Käskjalal võib viibida ja vahepeal rivist välja kukkuda ilma et sellest keegi teaks (lennuk on kogu aeg kõigile näha). Olukord on aga vahepeal niisugune, et kusagil rõukude või põõsaste taga, mida kaugemalt näha ei ole ega ka kaardil pole märgitud, on avalikuks tulnud paar kuulipilduja

pesa, mis takistavad meie edu ja mis on vaja tingimata likvideerida. N kompanii ülem näeb seda, aga ei suuda täpselt hinnata pesade asupaika ega sellest tahapoole signaleerida; küll aga võib ta anda lennukile signaali „takistus ees“, et lennuk madalamale laskudes ta üles otsiks ja krokiile ehk ülesvõttele märgiks. Oletades, et signaliseerimiseks ja pesa ülesotsimiseks läheb lendur-vaatlejal aega umbes 10 min. ja eesliini olukorra märkimiseks ning tagasilennuks rügemendi ülemani või pataljoni ülemani 5 min. (15 km, 180 km tunnikiiruse juures), on vastaval ülemal enam-vähem täpne pilt olukorrast ¼ tunniga, kuigi ta sündmuste kohast mõni hea km eemal.

Koostöö võimalustest ja tarvidusest jalaväe ja lennuki vahel on meil viimasel ajal rohkesti juttu olnud ja võib arvata, et väeosadel lähemas tulevikus sellega juba tegelikult tegemist tuleb teha. Siinkohal ei saa aga küllalt energiliselt alla kriipsutada, et lennuki poolt võimaliku kasu ja meelitava kaasabi saavutamine eeldab hoolsat eeltööd, väljaõpet ja kindlat distsipliini. Tähendatud koostöö viisid ja abinõud on üksikasjalisemalt selgitatud VI osakonna poolt mõõdnud aastal välja antud brošüüris: „Koostöö lennuki ja jalaväe vahel“. Pealiskaudselt vaadates paistab olevat kõik väga kerge ja lihtne, tegelikult aga on tähendatud koostöö praktiline edu seotud kõige mitmekesisemate oodatud ja ootamata raskustega.

Tuleb kõigepealt silmas pidades, et koostöö jalaväe ja lennuki vahel teostub terve rea tegurite osavõtmisel. Need viimased esinevad selle juures nagu üksikute lülidenähtude, millest juba üheaainsa väljakukkumine katkestab koostöö võimaluse üldse. Näit. soovib lendurvaatleja rügemendi või kahurgrupi ülemale teatada, et meie X. kompaniid tabab oma kahurtuli, millest temale signaliseerivad alt linadega X. kompanii ülemale sidevaatlejad. Nähtavasti on nad saanud kompanii ülemalt vastava käsu; lendur-vaatleja võtab signaali vastu ja telegrafiteerib viibimata raadio abil rügemendi raadiojaamale; telegrammi võtab vastu jaama telegrafist ja teatab sellest telefonistile; viimane juba annab telefonogrammi rügemendi ülemale või vastava kahurgrupi ülemale. Nagu näha, tegutsevad siin X. kompanii ja rügemendi ülemale vahel 4 vahetegurit.

Ehk teine näide. Rügemendi ülem soovib teada saada, kus asub tema väeosade esimene liin. Selleks läheb ta rügemendi staabi sidevaatlejatel välja panna lennukile vastava lina signaali; lendur-vaatleja nähes seda lendab eesliinile ja annab eesliinil olevatele sidevaatlejatele rakettisignaali „Näidake omad asukohad.“ Viimased annavad vastava komando jaoülemale abidele, kes omakorda eesliini sõduritele käsu annavad signaallinakeste väljapanemiseks. Lendur-vaatleja märgib nüüd olukorra skeemile ja viskab paketi ühes krookiiga staabi linamärgi kohal alla, kus sidevaatlejad ta üles võtavad ja ülemale kätte toimetavad. Näeme, et siin on vahetegureid veelgi rohkem.

Tähendatud vahetegurite rohkus on koostöötamisel kahtlemata üks suuremaid puudusi ja nõuab suuri pingutusi, palju harjutamist ning eeltööd. Lootuseta katse on asuda ühistele harjutustele enne, kui üksikult välja pole õpetatud kõik osavõtjad tegurid. Mõneaastane praktika on seda mitmel alal juba küllalt selgesti näidanud. Peab enne üksikult välja õpetama sõdureid, sidevaatlejaid, telegrafiste, telefoniste, lendureid ja lendur-vaatlejaid; selle järele on kasulik neid harjutada koos kahe- või kolmekaupana enne kui asuda üldise koostöö harjutustele.

Katsun siinjuures üles tähendada üksikute vahetegurite funktsioonid koostöös lennuki ja jalaväe vahel ja anda ligikaudu eelõppuste kava, mille läbiõppimisest kindlasti oleneb üldharjutuste edu.

Sõdurid. Eesliini sõdurid näitavad komando järele linakestega omad asukohad ja keeravad linakesed kokku uue komando peale (või teevad seda teatud aja jooksul iseseisvalt).

Klassis: Lennukiga koostöötamise tähtsus ja põhimõtted. Koostöötamise abinõud. Jalaväe sõdurite osa ja tegevus koostöös. Näidata tunnused, signaallinad ja linakesed (2 tundi).

Praktiliselt: Signaallinakestega varustatud jao või rühma tegevus maastikul. Linade väljapanemine ja koristamine komando peale. Maskeerimine (1 tund). Kompanii lahingdrilli harjutustele kaasa anda signaallinakesed. Tegutsemine pealetungil, taandumisel.

Nende harjutuste tähtsus seisab peale muu selles, et nad aitavad selgitada nii mõnegi küsimuse, näit. kuidas on hõlpsam linakesi kanda lahingu üksikutes faasides, kuidas neid hoida asumisel kohale, kellele anda komandosid jne.

Sidevaatlejad vaatlevad oma ja vaenlase lennukite liikumist; peavad silmas oma jalaväelennukit ja selle signaale. Tähele pandud signaalid annavad üle neile, kes täitekomandosid peavad välja hüdama (jaoülemale abid!). Kompanii, pataljoni, rügemendi jne. ülemate signaalplatsil toimetavad sama vaatlust. Panevad välja tunnusi linad oma lennukile ja peidavad ta vaenlase lennuki eest. Manipuleerivad signaallinadega kästud signaali andmiseks. Otsivad üles lendurvaatleja poolt allavisatud visketeate ja toimetavad ta ülemale.

Klassis: eelpool nimetatud klassitunnid sõduritele; peale selle selgitada eriliselt sidevaatlejate tegevust ja tähtsust, signaalide koodi selgitamine — 1 tund, lennukite tundemärkide selgitamine — 1 tund; oma lennuki signaalide õppimine — 1 tund.

Praktiliselt: Lennukite vaatlemine õhus; aerodroomil demonstreeritakse lennukite tundemärke, signaale ja visketeate pildumist.

Linade kandmine, väljapanemine komando peale ja ärakoristamine. Kompanii lahingdrilli harjutustel hüüavad esimese ešeloni rühmade sidevaatlejad teateid, mis saadud lennukilt (esialgu võib fiktiivseid). Kompanii ülemale juures asuvad sidevaatlejad tegutsevad linadega kompanii ülemale poolt antud käskluste järele.

On võimalus saada lennukit, siis võib teha sidevaatlejatele täielikke eelharjutusi lennuki vaatlemises, tema signaalide vastuvõtmises ja edasitoimetamises, linade väljapanemises, visketeate püüdmises ja edasitoimetamises.

Raadiotelegrafistid häälestavad oma aparraadi ja kuulavad pealt lennuki raadiotööd. Võtavad vastu lennuki telegrammid, desiffreerivad nad ja annavad üle telefonistile või saavad ise edasi telefoni teel. Arusaamise või mittearusaamise üle teatavad signaalplatsile vastava lina signaali väljapanemiseks („sai me aru“, „ei saanud aru“). Kannavad saadud ja kinni püütud telegrammid raamatusse.

Klassis: eelmised sõduri klassitunnid (2 tundi); peale selle lennuki raadiotelegraafi omadused ja tegevus. Signaalide kood — 2 tundi.

Praktiliselt: (summer) — telegrammide saatmine (harjutamise mõttes) ja vastuvõtmine, desiffreerimine, õige väljakirjutamine. Telefoni kaudu edasitoetamine.

Telefonistid. (Jalaväe osades ja patareides.) Raadiotelegrafistide poolt (või mujalt) saadud telegrammide ja korralduste vastuvõtmine ja üleandmine telefoni kaudu.

Klassis: sõduri klassitunnid (2 tundi); peale selle telefoneerimise täpsuse ja kiiruse tähtsus; telefoneerimise viisidest — 1 tund.

Praktiliselt: vastava sisuga telefonogrammi täpne ja kiire edasiandmine ja vastuvõtmine.

Kompanii ülemad ja patareid ülemad. Jalaväe lennuki tegevuse selgitamine ja lennuki

tähtsus sõjaväele. Signaalid. Märkide kättejuhamine ja selle meetodid. Koordinaatide tarvitamine. Skeemide tegemine, täiendamine, parandamine ja grafeerimine kaardi ja õhuülesvõtete järele. Skeemide, õhuülesvõtete, telegrammide lugemine.

Lendurid ja lendurvaatlejad. Nende väljaõpetamine sünnib lennuväe rügemendis ning nõuab isearanis palju eeltöid ja harjutusi. Lenduri ja lendurvaatleja tegevus on seotud igasuguste äpardustega; oleks otstarbetu ja liig kulukas õpilasi harjutustele saata otsekohe „õhku“. Käesoleva autor on näinud juhtumisi, kus juba õppinud vaatleja 10min. pärast startimist pidi maanduma ilma et oleks ülesande täitnud ja seda selle tõttu, et unustas pliitsi kaasa võtta, teine kord jälle rakettpüstoli; sagedasti juhtub et raadioaparaadi takistus ei osata õhus kõrvaldada. Põhjused enneaegseks maandumiseks on enamasti tühised, aga tööd jätkata ei saa, kuna töökistuse peapõhjuseks on vilumatus. Kulutada aga lendmasinat, põletada bensiini, vintsutada maastikul pataljoni rivimehi selleks, et noorele lendurvaatlejale kogemusi sisse tuupida — see oleks lubamata luksus. On vaja leida õppemeetodid, mis võimaldaksid nende kogemuste osalist omandamist veel klassis.

Lennuväe rügement tarvitab selleks järgmist meetodi. Maastikult, millel kujutatakse koostegevust jalaväe ja lennuki vahel, on tehtud marssruut-ülesvõtte (plaanis) ja viimase järele valmistatud 3—4 järkjärgulist diapositiivi. Näidates diapositiive ekraanil võimaldatakse seega õpilasele midagi luurelennu sarnast, kusjuures temal võimalus avaneb täiendada ja parandada oma kaarti või juba ennemalt valmistatud skeeme. Homse päeva peale annab instruktor operatiivkäsu, mis sisaldab väeosa ülesande ja peale muu lennuki osa selle ülesande täitmisel. Tänaise päeva jooksul peab õpilane täitma kõik ettevalmistustööd (grafeeritud kaart, 5—6 skeemi tegevusraioonist) ja läbi uurima ülesande.

Järgmise päeva klassiharjutustel näidatakse õpilasele ekraanil samat maastikut, kus peab käsikirja järele algama (või ongi juba alanud) operatsioon. Teatud aja jooksul annab õpilane signaali „näidake omad asukohad“, mille peale ekraanile ilmub sama maastik, kuid juba märgitud olukorraga (eesliin, kompaniülemate tunnuslinad, linsignaaliid, mõningad määratud väeosa juures). Nüüd peab õpilane kõik tähelepanud andmed üles märkima oma skeemile, nad dešifreerima ja tegema otsused. Paari minuti pärast annab ta paketi instruktorile, teatades ühtlasi kellele oleks tema selle paketi alla visanud, kas oleks midagi edasi toimetanud raadio kaudu (kellele? mil kujul?).

On olukord skeemile märgitud, annab õpilane kohe signaali „korjake linad ära“. Ekraanil ilmub jälle endine maastik ilma olukorrata. Mõne aja jooksul kordab õpilane esimest signaali „näidake“ ja kogu tegevus läheb endiselt.

On õpilane klassiharjutustega juba harjunud, siis alles võib teda õpetama hakata lennu-praktikaliselt aerodroomil. Selleks on vaja lendur-õpilasel teha 2—3 lendu à 30 min. (keskm.), et ta sellejuures õpiks lendurit juhtima, vastavaid signaale andma vastavas kohas, vastaval momendil, joonestama õhus krokiisiid, pilduma pakette, telegraferima raadioga jne.

Väeosa saavad lendureid ja lendurvaatlejaid juba vastavalt välja õpetatuina, nii et sellest küljest on väeosa ülem murest vaba. Kui nüüd kõik koostööst osavõtjad on üksikult enamvähem välja õpetatud, võib asuda järkjärgult üldharjutustele, millest lõpuks osa võtavad kõik tegurid. Peab siinkohal alla kriiputama üldist puudust, mis harilikult ette tuleb sarnaste üldharjutuste juures. Nimelt kipuvad nad muutuma mõne üksiku teguri teguvõime demonstratsiooniks. On tulnud ette juhtumisi, kus püütakse meelega igasuguseid lökse ja kriikasid välja mõelda „sissevedamise“ eesmärgiga.

Tähendatud puudus on kordunud ka nende harjutuste juures, mis meil on tehtud koostöö alal jalaväe ja lennuki vahel. Väeosa läheb linade ja linakestega välja ainult selleks, et neid linu ühes või teises kohas juhuslikult välja panna ja ära oodata, kui võrd hõlpsasti läheb lendur-vaatlejal korda neid leida. Mingit taktikalit ülesannet väeosa selle juures ei täida — lamatakse põosas ja vilistatakse taeva poole. Sarnane koostöö harjutamise viis pole ainult otstarbetu, vaid see on koguni lubamatu. Sõduril lahingus pole oma lennukiga mingit tegemist teha; selleks pole temal mingit võimalust, kuna tema tähelepanu on tervelt pöördunud vaenlasele; tema peaesmärgiks on vaenlasele valu anda. Juba see nõuab temalt küllalt enesevalitsemist ja sisemist jõudu, kui ta suudab painduda komandodele, mis temale antakse näit. linakeste väljapanemiseks. Vaatlemise jaoks on selleks eriti määratud sidevaatlejad või sõdurid, teised aga täidavad katkestamatult oma lahinguülesannet. Oleks otstarbekohasem tulevikus koostöö harjutusi lennukiga võtta lahingdrilli harjutuste osana. Näit. kompanii ülem täidab kompaniiga oma lahinguülesannet ja peale muu ilmub teatud aja jooksul lennuk ja astub koostevõime ilma et selle juures jalavägi laseks ennast millegagi eksitada oma peaeülesande täitmise juures. See ülesanne, olguigi kõige elementaarsem, peaks jalaväel alati olema. H-g.

Punaväe osad eesti enamlastest Vene kodusõjas*).

Vene oktoobrirevolutsioon 1917 a. kutsus ka meie kodumaal välja punaste lõöksalkade asutamise. Esiti olid nad tuntud „punakaardi“ nime all ja nende ülesandeks olid igasugused „ülevõtmised“. Võeti üle valitsust, asutusi, mõisaid ja muud, mis loeti vana korra jäänusteks.

Punast sõjaväge esialgu veel ei olnud, vaid seda hakati organiseerima seadumööda kuidas süvenes punane võim. Jaanuaris 1918 a. N. Venemaa valitsuse määrusega kästi seda organiseerida. Eestimaa „seltsimehed“ ei võinud kasutamata jätta seda õnnelikku juhust, mis pärast asutasid oma meestest „revolutsioonilise sõjanõukogu“ eesotsas tuntud kommunisti V. Kingissepaga.

*) Andmetel: „Eesti diviis“, Eesti Kirjastuse ühisuse väljaanne, Leningrad, 1924 a.

Tartus asutati „sotsialistlik punane polk“. Teine samasugune üksus loodi ka Tallinnas. Punakaard jäi endist viisi.

Enne sakslaste tulu kut olnud Tartus 200 punast sõjameest, kes polevat leidnud poolehoidu kohalikus seltskonnas ja seepärast olid pidanud sakslaste eest vastu hakkamata põgenema.

Hoopis teine meeoleolu valitsenud Tallinnas. Seal olid punaväed otsustanud „anda ajaloolise õpetundi Eesti ja Saksa reguläär-sõjaväele“. Selle otsuse teostamine pidi sündima Keila all. Edasi järgneb selle „kanгалaseteo“ kirjeldus. „Ühelt ja julgelt sammusid vanad ja noored ning naised Keila poole...“ (eht läti-hendriklik stiil). „See karastas punased kütid Keila lahingus. Küll korraldamata massina, kuid ühise revolutsioonitunnetega asusid esimesed punased sõdurid Saksa reguläär-sõjaväe vastu sm. A. Põld'i juhatusel..“

kuid ei aidanud punaväe revolutsiooniline vahvus, ta oli sunnitud taganema Saksa Villemi surmapataljonide eest...“

„Keila lahing“ nimetatakse esimeseks verega ristimiseks, kuid palju seal rahvast lasti maha nootida, sellest vaigitakse targu. Õeldakse ainult: „siin langes ka agar naistöoline Alice Tischler“.

Tuletades meele seda „revolutsioonilist vahvust“, millega punased oma karuteenet tituleerivad, mäletame väga selgesti, kuidas tolleaegsed punased ninamehed provotseerisid inimesi minema tapalavale. Viimase silmapilguni ässitati rahvast üles sakslastele vastu saatmiseks, kõigile seletati, et ega need pole saksa sõjaväed, kes Haapsalu poolt Tallinnale lähenevad, vaid Balti parunid ühes eesti valgetega. Sakslaste tulek olevat lihtne kodanlaste väljamõeldus. Tallinna punastel tarvitsevat natuke oma ridasid koondada, välja astuda ja kõik valged põgeneksid kabuhirmus minema.

Mitte kõik ei lasknud endid punastest õnge vedada. Igaüks arusaaja inimene teadis, et punastel oli sakslastega tehtud Bresti rahu, mille järele sakslastel õigus jäi Balti provintse okupeerida, ja nüüd asusid nad selle teostamisele, saates oma väed Saaremaalt ja Riia alt edasi.

Kohalikkudel punaste eestvedajatel oli kahju siit lahkuda, nad sepsitseedigasuguseid plaane, kuni viimaks jõudis otsusele: tarvis sakslastele anda üks „ajalooline õpetund Keila alf.. Selle otsuse teostamine ei masknud punaste ninameestele muud midagi, kui miitingutel üles astuda, kõnesid maha väandata, inimesi üles ässitada revolutsiooni nimel ja neid käsutada vahvust üles näitama. Lahingusse minejatele tähendas aga see „verega ristimist“, nad pidid oma elu ohverdama alatu ässitajate eest. Nii Keila kui ka kõik pärastised veretööd lasuvad raske koormana punastel ninameestel.

Lahing Keila alal lõppes õnnetult punastele, nad kandsid raskeid kaotusi ja põgenesid esiti Tallinna poole, pärast Venesse. Ajalooline õpetund jäi sakslastele andmata. Umbes sellelaadilise said nad ise.

Märtsi algul 1918 a. hakati Piiteris uuesti organiseerima eesti väeosi „kommunistlikkude kütipolkude“ nime all. Inimmaterjalina kasutati väga mitmekesist elementi: Eestist põgenenud kommuniste, eestlasi, kes olid jäänud Venesse või kes siit saksa okupantide poolt välja saadetud, üldse kõiki neid, kellel kusagile minna ei olnud ja kes olid sunnitud leppima igasuguse teenistusega. Peale eestlaste võeti sinna ka igast muust rahvusest isikuid.

Kuid veel enne kütipolkude loomist formeeriti üks partisaansalk järgmistel asjaoludel:

Eestist põgenejatest punastest jõudsid Piiteri kõige esiti Tartu omad (Tartu nõukogu täidesaatev komitee), kes paari päevaga organiseerisid Tartu-Putilovi partisaansalga. Selle salga koosseisu kuulusid Tartust põgenejad eesti, läti ja vene punased ning Putilovi vabrikuvabatahtlikud.

See partisaansalk saadeti kohe Narva väerinnale sakslaste vastu ja ta ühines siin Narva ja Rakvere punaste põgenejatega. Koosseisu suurenemise tõttu nimetatakse ta ümber Tartu-Putilovi pataljoniks. Pataljoni ülemaks määratakse lätlane Janovski.

Mõni aeg hiljem kogusid Piiteri veel Tallinna punased-põgenejad (Soome kaudu), kes paigunesid Preobraženski ja Pavlovski kasarmutesse ja kes siis eesti punaväe organiseerimiseks valisid oma „nõukogu“.

10. märtsil 1918 a. pandi alus uuele eesti punaväe salgale Pavlovski kasarmutes. Varsti viidi see üle Smolnõi kaitseks, kus temaga ühines Tartu-Putilovi partisaansalk ja 20. märtsil nimetati see uus koondus I-seks eesti kommunistlikuks pataljoniks (kaks laskurja üks kuulip. kompaniid).

See pataljon olevat olnud tol ajal „kindlam väeosa Piiteris, keda alaliselt kaitsepostidele panekuks, kaht-

laste sõjaväeosade käest sõjariistade äravõtmiseks jne. tarvitati; ööd kui päevad oli ta tegevuses“.

Need read on kirjutatud härralt komisarilt nagu eneseülistuseks, kuid räägivad vaeste pagulaste elust küllalt kurvalt. Ma ei räägi siin neist suurkommunistidest, kes olid kõiges teadlikud. Neid ei olnud väga palju ja nad oskasid endid alati upitada pehmeile kohtadele. Vähemaid vendi oli palju enam ja nad olid kõiges vähem teadlikud, neile võidi kõike ette luisata ja nad uskusid seda naiivilt ning unistasid paradiisist. Oli ka palju neid, kellel midagi ühist polnud kommunistliku armuõpetusega, nad pidid teenima kõhutäie eest. Neid väikeseid „reamehi“ piinati ja vintsutati muidugi kõige enam, nad pidid sõna tõsisel mõttes ööd ja päevad tegevuses olema, nende ainsamaks peasmiseks oli kas surm või ületulek meie vägede poole Vabadussõjas. Need pidid olema need revolutsiooni kaitsjad, kuid tegelikult muutusid nad komisaride kaitsjateks, nende heaoleku kindlustajateks. Kui neist julges keegi teisiti mõelda kui komisar, siis oli harilikuks ütelseks: see on valgekaartlane, revolutsiooni vaenlane, maha äraandja! Palju oli vastuhakkamisi ja maksva korra arvustajaid, kuid alati löödi sarnased isikud mätta alla ja rahu oli jälle majas. Kõik see sündis muidugi „revolutsiooni nimel“ ja muud kohtumõistjat enam ei tuntud.

Muude tolleaegsete „toimkondade“ kõrval mainitakse ka ühe kompanii saatmist märtsist aprilli lõpuni soome valgete vastu, kuid milliste tagajärgedega see „saun“ lõppes, sellest vaigitakse.

Esiemseks maiks oli see pataljon võrsunud neljakompaniiliseks, peale selle veel ratsamaakuulajate, sapööri- ja sidekomandod. Mairongikäigust võtnud ta osa terves koosseisus ja olnud üks korralikumaid ning liitunumaid Piiteri punaseid väeosi.

Viimane väide on ka väga arusaadav, kui lähemalt vaadata selle väeosa korda. Igaüks, kes olnud suurema ja iseteadvama rahva keskel, teab millise üleolekuga vaadatakse ta poole. Eesti punaste seisukord oli veel palju raskem selles mõttes, et neil tuli iseoleeritult tegutseda võõra rahva keskel, tihti selle rahva huvide vastu üles astuda. Seega kogusid nad pikapeale endile palju vaenlasi. Ei saa kujutella sarnast olukorda, et nad oleksid võinud minna lahus, — nad olid sunnitud koonduma, muidu oleks neid üksikult maha noipud. Seega on liitumine iseenesest mõistetav. Ühine hädaoht liitis nad, mitte aga mõni kommunistlik idee.

I-ne e. kommunistlik pataljon saadeti 31. mail Uurali väerinnale õehhide vastu koosseisus 900 tääki). Piiteri jäi tagavarakompanii, kes pidi toimetama edaspidiseid formeerimisi.

Juuli keskel 1918 a. korraldatakse Moskvas ülevenemaaline eesti osakondade konverents, kus otsustatakse looma hakata „eesti punaseid kütirügemente“. Seda otsust hakatakse teostama augustikuu algul. Kõige enne pannakse alus I. Tallinna eesti kommunistlikule kütirügemendile, milleks Uuralis võitlev I-ne e. komm. pataljon kuulutati formeeritava I. T. e. komm. kütirüg. I-seks pataljoniks ja tagavara kompaniist hakati formeerima sama rüg. II-st pataljoni.

Septembri algul hakati formeerima I-st eesti komm. kerge välisuurtükiväe divisjoni, kuhu astusid kõik 18. sept. lõpetanud suurtükiväe punased ohvitserid (Anvelt, Sihver jt.).

Septembri keskpaigas pandi alus 2. Viljandi eesti kommunistlikule kütirügemendile. Rügemendi staap kavatsesi esialgu paigutada Jamburgi, kuid ruumide puudusel jäi ta Piiteri, kuna Jamburgis asutati selle rügemendi I-ne pataljon.

Septembrikuu lõpul saadeti I. Tallinna k. rügemendi II-ne pataljon ja üks divisjoni kerge patareid Uurali frondile, seega oli kogu I. T. k. rügement seal.

2. Viljandi k. rügemendi loomine ei läinud kuigi libedalt: esialgul saadi kokku ainult 17 meest ühes rüg. ülemaga. Inimeste leidmiseks tuli tarvitada äär-

III. div. suurtükiväe suurtükkide tõkkesõidu võistlused

30. V. 1926 a.

Suurtüki üleminek „kraav-vall-kraavist“.

Võistlused korraldati Viljandis. Rahva osavõtt suur. Sissetulek umbes 20.000 marka läks all-ohvitseride kogule. Kohalikud lehed „Sakala“ ja „Oma Maa“ on avaldanud sel puhul pikemaid kirjutusi. Otsused kiitvad.

misi abinõusid, sest ideelisi „komissaride kaitsjaid“ ei leidunud. Punastel formeerijatel ei jäänud muud üle, kui sunduslikult mehi kokku käsutada, milleks välja kuulutati eestlaste sunduslik mobilisatsioon Venes.

Mobilisatsiooniga saadi küll mehi juure, kuid siiski edenesid formeerimistööd väga aeglaselt. Selle põhjuseks nimetatakse „sisemist revolutsiooni rügemendis“. Milles see sisemine revolutsioon seisis,

sellest punased autorid ei pajata pikemalt, räägitakse ainult „valgekaartlikust kihutustööst rügemendis oktoobris“ ja sellest, et suurem osa juhtivaid jõude on selle järeltulusel rügemendist minema pektud (vist teise ilma).

Vabadussõja algul Narva rindel tegutsesid mõlemad nimet. rügemendid; pärast formeeriti veel teisi, millest edaspidi pikemalt. H. M-n.

Invaliidide päev Valgas.

Traditsiooniks kujunenud invaliidide päev peeti Valgas 30. mail.

Pidustused algasid hommiku kell 8 ja nimelt sellega, et kirikute tornides mängisid 2-se Soomusrongi ja Sakala rügementide orkestrid. Kella 9-10 mängib raudteelaste orkester vaksalieelses aiakeses. Ka karbikorjajad on juba tegevuses. Kell 1/12 paraad. Kella 11-neks koguvad paraadiplatsile 2-ne Soomusrongide rügement, Sakala rügement ja Valga kaitse maleva. Kuid tugev vihmavaling sunnib paraadi vastuvõtjat viivitama. Poole tunni pärast on vihm üle, päike paistab jälle, paraadist osavõtjad naerjad, kuid meeoleu äärmiselt hea, mida näitavad naerata-avad näod ja rõõmsalt säravad silmad. Paraadi võtab vastu kol. Schmidt, tervitades paraadist osavõtjaid, selgitades invaliidide austamise solidaarsust, laseb elada Eestit (orkester mängib hümnit) ja meie sõjaliitlast Lätit (orkester mängib Läti hümnit). Saadetakse delegatsioon invaliide paraadile paluma. Ja peagi marsivad kümme-kond invaliide oma lipu all läbi guidide ja skoutideridade paraadiplatsile, kus neid vastu võtab orkester piduliku marsiga. Kol. Schmidt tervitab lühikese kõnega invaliide, linnapea tervitab samuti ja ehib invaliidide lipu pärjaga. Nais kodukaitse ühing annab vabaduse eest tervise jätnuile lilli. Invaliidide ühingu esitaja tänab sõjaväge, kaitse malevat ja kõiki teisi neile osaks saanud austamise eest.

Peale paraadi lõppu teeavad osavõtjad läbi linna jalutuskäigu, mille järele iga üksus läheb oma korterisse.

Järgmise pidustusnumbrina on karneval. Viimase tegelasteks on ainult sõjaväelased. Mitte ainuski seltskondlik ühing ei võta vaevaks välja tulla, välja tulla selleks, et aidata mõningaid pennisid koguda nende elu hõlbustamiseks, kes oma tervise jätsid, soodustades kodanikkudele rahuliku elu. Nii siis võtavad karnevalist tegelikult osa Soomusrongid ja Sakala rügement. Karnevali algus pidi olema kell 2, et aga paraad vähekeese hiljaks jäi, viibib ka karneval.

Soomusrongide karnevali juhatab kpt. Grammandorff. Tunniajalise liikumise järele jäetakse peatuma „Säde“ juure, kus on korraldatud loterii; samas kohatakse Sakala rügemendiga, kes on sinna jõudnud omast kasarmust, liikudes Kuperjanovi tänavat mööda kpt. Aksi juhatusel. Sakala omad on paremates ülikondades, missugused olla vist „Vanemuiselt“ renditud, kuid algupeast on neil vähe. Nad on peaaegu kõik klounid; ilusad olid indiaanlased, kes olid nagu šokolaadist välja valatud. Postkontori juurest liiguvad kõik ühiselt kuni Peetri kirikuni — orkester mängib, veiderdjad teevad nalja ja „norivad“ rahvalt raha, käivad majades koguni sees. Rahvast tänavalle on palju, paistab nagu oleks Valga kogu oma rahva tänavalle paisanud. Kell 4 läbi juba — siis algab tagasisõit — samuti peatustega — ning minnakse jälle tagasi oma väeosadesse. Gr.

Kaitsevæe elu.

Ülevaade 1 jalaväe rügemendi haridusmeelelahutuse komisjoni tegevusest mai-kuus.

Aprilli lõpul kutsuti ellu rügemendi haridusmeelelahutuse komisjoni algatusel keelepillide orkester. Osavõtjaid leidis rohkesti, mis näitab, et muusika ja laulu harrastamine on kasuliku meelelahutuse haruna sõdurkonnas kõige soovitamam ja vastuvõetavam.

Diviisi orkestri juht h-ra Knude võttis koori juhutamise ja ettevalmistamise lahkseti enese peale ja lühikese aja vältel jõuti juba nõndakaugale, et suviste pühade ajal esines keelepillide orkester juba üksikute väga meeldivate paladega peol. Peol esinesid ka rügemendi sõdurid väikeste lõbusate paladega, mis peololijates löi üleva ja rõõmsa tuju.

Olgu siinkohal veel nimetatud, et rügemendis maikuu lõpul pandi alus oma laulukoorile, millest osavõtjaid esialgu 60 ümber. Juhiks on lauluõpetaja h-ra Siiak.

30. mail pandi haridusmeelelahutuse komisjoni algatusel toime Rahvaväljal ratsuspordi pidu. Eeskavas olid igasugused huvitavad numbrid — nagu: mõõga- ja piigiharjutused, vitsaraiumised, hüpped üle takistuste j.n.e. Pidul töi sisse kenakese summa, mis ära kasutatakse kultuur-hariduslisteks otstarveteks.

Sport kaitsevæes.

Võru garnisoni murdmaajooks.

Pühapäeval 30. mail s. a. korraldati Võru garnisoni sõduritele murdmaa jooks Nardi külast kuni Võru linna, 3,5 kilomeetrilise marsrutiga. Kohale jõudnud neli esimest sõdurit, kellede aeg paremaid tagajärgi näitas, olid kõik tugevad, harilikus ihu seisukorras, rõõmsad, kuna viimased väsinult kohale jõudsid. Viimane on seletatav sellega, et noored ei ole veel harjunud alalise sportimisega, kuna esimesed katsed sellel alal rasketena osutuvad.

Punkte said II pataljoni sõdurid 10 punkti, 3 kohta; III pataljoni sõdurid 19 punkti, 3 kohta; VIII pataljoni sõdurid 13 punkti, 2 kohta; töökompanii 5 punkti, 1 koht. E. E.

Kroonika.

— Vabariigi Valitsus kinnitas väeosa lipu seaduse. Selle seaduse järele on väeosa lipp riigikaitse pühaduste, väeosa au ja kangelastegude väljendajaks, samuti väeosa kõigi kaitsevæelaste ühte perse kuuluvuse ning kaitsevæe ja rahva liituvuse sümbol. Lipu annetamine sünnib Vab. Val. otsusel sõjaministri ettepanekul. Lipud annetakse väelikele iseseisvatele rivi-väeosa-dele ja neile mitteiseseisvatele väeüksustele, kes Vabadussõjast iseseisvate väeosadena osa võtsid ja kaitsevæe kokkutõmbamisel teiste väeosadega allüksustena liideti. Vabadussõjas lahingutegevusest osa võtnud väeosaad kannavad lipu küljes Vabaduseristi teise liigi aumärgi paela värvilist linti. Väeosa liikvideerimisel antakse lipp alalhoidmiseks sõjamuuseumi.

— Vabadussõjas langenutele avati mälestussammas Mihklis. Samba püstitamine läks maksma umbes 700.000 marka.

PIONEER PATALJ. VÄLJAANDEL ILMUS TRÜKIST

KÄSIGRANAADID.

RAAMAT SISALDAB TEKSTI SELGITUSEKS
HULGA JOONISTUSI. LISAKS KÄSIGRANAADIDE
PILDUMINE JA TAKTIKA.

HIND 60 MARKA.

SAADA „SÕDURI“ TALITUSEST,
:: TALLINN, UUS TÄN. 10. ::

— Vab. Valitsuse sellekohase otsuse põhjal lõpetati õppur-sõduritele prii kooli saamise tunnistuste väljaandmine 1. jaanuarist 1924 a. arvates. Kuna selle otsuse põhjal paljud Vabadussõjast osavõtnud õppurid ilma prii koolita jäid, muutis nüüd Valitsus endise otsuse ja priikooli tunnistusi antakse jällegi välja.

— Vab. Valitsus kinnitas kaitsevæest väljapraagitud hobuste müügi seadluse, mille järele hobuste müümine sünnib järgmises eesõigustatud järjekorras: ohvitseridele aktiiv-seisukoras, ratsaüksuste kaitseliitlastele, teistele kaitseliitlastele, reservis ja maakaitsevæes olevatele autasu maasaajatele ning Vabaduseristi kavaleridele, kes maad tegelikult kasutavad. Eesõigus kõigis liigis on Vabaduseristi kavaleridel.

— Vab. Val. ülendas sanitaar noorem-leitnandiks ohv. aset. Paul Arras'e ja arst Richard Tedder'i.

— Aspirantide kursused lõpetanud E. Munna ülendati lipnikuks.

— Vab. Valitsus lubas vastu võtta ja kanda van-leitn. G. Lagus'el ja n.-leitn. Treumund'il Hollandi valitsuse poolt annetatud aumärke.

— Valimiste peakomitee määras lõpulikult kindlaks 3. riigikogu koosseisu. Kohti omandavad: sotsialistid — 24, põllumeestekogud — 23, asunikud 14, tööerakond 13, rahvaerakond 8, tööliste partei (abram-sotsid) — 6, kristlik rahvaerakond 5, venelased 3, sakslased 2, majaomanikud 2. Kohtade jagamisel tuli jagajaks arv 4853.

— Vab. Valitsus kinnitas töö-hoolekandeministri poolt esitatud juhtnõud ametnikkude reservi loomise kohta. Ametnikkude reserv asub töö-hoolekandeministeriumi juures. Ametasutused on kohustatud reservi juhataja poole pöörama, kui vajavad ametnikke.

— Raudteesõidupiletite hindu kavatakse tõsta differentsiaal-süsteemi alusel, millega loodetakse 70.000.000 marga võrra tulusid rohkem saada.

— 5. juunil avati pidulikult juudi rahvuse kultuur-nõukogu.

— 5. ja 6. juunil peeti Tallinnas Eesti ja Läti politseinikkude spordivõistlusi, milles eestlased tulid esimesele kohale. O. K.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.